



**Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány
Magyar Jelnyelvi Programiroda**

**„Siket gyermekek kétnyelvű oktatásának lehetőségei és
korlátai” című kutatás eredményei**

Zárótanulmány

Készítette:

Csuhai Sándor

Henger Krisztina

Mongyi Péter

Dr. Perlusz Andrea

A kutatást a Szociális és Munkaügyi Minisztérium támogatta.



2009

1. Bevezetés

1.1. A kutatás indítékai, a kutatás célja

- A siket gyermekek oktatásában Magyarországon jelenleg az auditív-verbális módszer uralkodik, melynek középpontjában a hallókészülékkel felerősített hallásmaradvány mind jobb kihasználásán alapuló magyar beszéd és írás megtanítása, illetve a hallás fejlesztése áll. Számos más országban létezik ennek alternatívájaként a kétnyelvű oktatás, mely elsősorban a jelnyelvre épül, célja a szaktantárgyak magas szintű oktatása és kiegyensúlyozott személyiségek nevelése, ugyanakkor az adott ország beszélt nyelvét első idegen nyelvként oktatják. A speciális iskolákból kikerülő siket fiatalok-felnőttek többsége nehezen vagy nem tudja megfelelően értelmezni a magyar nyelvű, írott szövegeket, továbbá többségük érthetetlenül vagy rengeteg hibával fogalmazza meg közlési szándékát. Ezért alakult ki egy karakteres szemléletű irányzat, mely a siket közösségre jellemző: szükség van arra, hogy a magyar nyelvet, mint idegen nyelvet saját anyanyelvükön, azaz jelnyelven oktassák számukra.

A bilingvális oktatásnak a siket közösség által már régóta szorgalmazott¹ bevezetésének aktualitását adja a fogyatékosokkal élők jogairól szóló, Magyarország által már 2007-ben ratifikált ENSZ-konvenció, melynek a 24. cikke szól az oktatásról, 3. b pontja pedig kimondja: A részes államok „elősegítik a jelnyelv elsajátítását, és támogatják a hallássérült közösség nyelvi identitását”.

A magyar szülőknek nincs lehetőségük választani a két módszer között, és alternatívák hiányában nem kapnak tájékoztatást a különböző oktatási módszerekről. A kutatás elsősorban – a kétnyelvű módszer bevezetésének gyakorlati lehetőségét és korlátait vizsgálva – a döntésben érintett szülők, illetve pedagógusok ismereteire és attitűdjére koncentrálna.

¹ A siket gyermekek oktatásáról c. WFD-irányelvben írásba is foglalták: http://www.wfdeaf.org/pdf/policy_child_ed.pdf

A kutatás célja

- Kérdőíves kutatás útján feltérképezni a siket gyermekeket oktató pedagógusoknak a kétnyelvű oktatási módszerrel kapcsolatos ismereteit, és attitűdjét
- Kérdőíves kutatás útján feltérképezni a siket gyermekek szüleinek a kétnyelvű oktatási módszerrel kapcsolatos ismereteit és attitűdjét
- A kutatás eredményeinek alapján javaslatot megfogalmazni a kétnyelvű oktatás bevezetésének lehetőségéről

Az előzetes feltevések a munkacsoportnak a gyógypedagógusokkal, a speciális iskolákban folyó munkával, a szülőkkel és gyermekekkel kapcsolatos személyes és szakmai tapasztalatain alapultak, figyelembe véve a felnőtt siket közösség tapasztalatait is.

Hipotézisek

A hipotézisek az alábbiak voltak:

- Mivel a speciális iskolákban tanuló diákok többsége hallássérülése mellett társuló problémával is küzd², a tanárok többnyire nem érzik hatékonynak a munkájukat, ezért a tiszta verbális-auditív módszerbe nem szervesen tartozó, vagy akár azon kívül eső módszereket is használnak az oktatás során.
- A pedagógusok és egyéb szakemberek többsége az auditív-verbális módszer tisztaságának megőrzése, s így hatékonyságának biztosításának érdekében erős ellenérzéssel viseltet a jelnyelv használata iránt, ez hat a nem hallássérült szülőkre is.
- A kétnyelvű oktatási módszerrel kapcsolatban kevés és egymástól nagyban különböző információkkal rendelkeznek mind a speciális iskolákban dolgozó pedagógusok, mind a súlyos mértékben hallássérült gyermekeket nevelő szülők. Míg a tanárok ellenérzése a korrekt ismeretek hiányából fakad, addig

² Perlusz Andrea, 2007. Az iskolák adatszolgáltatása szerint a hallássérülés mellett diszfáziát mutató gyermekek száma 2006-ban a speciális intézményekben ellátott gyermekeknek majdnem 23%-a, 150 fő volt. Ők a Szakértői Bizottság diagnózisa által megerősített diszfáziás tanulók. A társuló zavart mutató tanulók mellett a halmozottan fogyatékos hallássérült gyermekek ellátásáról is beszélnünk kell. Az erre vonatkozó adatok szerint a hazai speciális intézmények tanulói közül 2006-ban 123 főt jelentettek halmozottan fogyatékos hallássérültnek. Ez a tanulólétszám 22%-a.

a halló szülők gyermekük boldogulásának kulcsát a magyar nyelv és kiemelten a beszéd megfelelő szintű elsajátításában látják, hiszen ennek függvénye, hogy milyen mértékben tudnak integrálódni a többségi társadalomba. A beszédtanuláshoz pedig a legcélravezetőbb útnak az auditív-verbális módszert tartják.

1.2. A kutatás módszertani kérdései

A kutatás jellege: részben felmérő, attitűdkutatás, részben mérés is, a kétnyelvű oktatás támogatottságát is szándékozik mérni. (Számos lényeges körülmény és háttéradat felvétele mellett.)

A felméréshez – önkitöltős – kérdőíves módszert alkalmaztunk. A kérdőívek kidolgozása munkacsoportos együttműködés keretében történt, melyben részt vettek: gyógypedagógusok, jelnyelvi tolmács, szociológus, siket tapasztalati szakértő és a projektmenedzsment munkatársa.

A kérdőívek célcsoportja kötött: a hallássérültek általános iskoláiba járó gyermekek szülei, illetve oktatói. A pedagógusok körében a kitöltésre csak siket gyermekek szegregált oktatását ellátó, (gyógy)pedagógus képzettségű vagy pedagógus munkakörben foglalkoztatott munkatársakat kértünk fel.

Ennek megfelelően, két kérdőív készült:

1. A speciális iskolákban tanító főállású pedagógusoknak szóló ív,
2. A speciális iskolákban tanuló, elsősorban siket gyermekek szüleinek megkérdezéséhez készült kérdőív. Ebben két kérdéssor szerepelt:
 - a. a szülőkre vonatkozó rész, illetve
 - b. a gyermekeikre vonatkozó rész.

A tartalmi megszerkesztés után – mind a szülői, mind pedig a pedagógusok kérdőíveit a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány Magyar Jelnyelvi Programirodája központilag sokszorosította, s megküldte a hét speciális iskola részére, a budapesti Dr. Török Béla általános iskolát ugyanis vizsgálatunk nem érintette. Az iskolákon keresztül történt a terjesztés, a pedagógusok, s a szülők teljes körét célozva.

A kitöltött ívek gyűjtésére területi koordinátorokat kértük fel. (Indokoltsága: a véleményezett témában érintett fél – az iskola – nem vehet részt az adatok gyűjtésében, mert beavatkozása ugyan nem feltételezhető, azonban a kitöltők a kitöltés során ezt tekintetbe veszik, s ilyen esetekben az adatok érvényessége romlik.)

Motiváció: A kutatást megelőzően az iskolákat külön fel is kérte a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány Magyar Jelnyelvi Programirodája a kérdőívezés segítésére, valamint a kérdőívek elejére szerkesztett szövegrész is hangsúlyozza a felvétel fontosságát. Ezen kívül az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar Hallássérültek Pedagógiája Tanszék vezetőjétől támogató nyilatkozatot csatoltunk a kérdőívekhez, ezzel is erősítve az együttműködési hajlandóságot. A szülők motivációjának erősítése érdekében hasonló támogató levelet csatoltunk a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége elnökétől.

A kutatásra rendelkezésünkre álló idő korlátozott volt s ezért az ívek kitöltésére két hetet, plusz néhány nap további várakozási időt hagyhattunk. A kérdőívek adatfelvételére 2008 októberében és novemberében került sor.

A felvétel során kiemelt figyelmet fordítottunk az anonimitás biztosítására. Az anonimitás szerepe lényeges elem a felmérésben: a téma ugyan nem kifejezetten szenzitív, nem igényel személyes adatokat, azonban az attitűd válaszok nagymértékben torzulhattak volna, ha erre nem fordítunk kellő figyelmet. A válaszolók megnyilatkozási kedvét az anonimitás javítja, s a felmérés érvényességét is fokozza.

Mintavétel

A mintavételt a kutatás körülményei meghatározták. A pedagógusok és szülők esetében sem lehetett kiindulni az alapsokaság valamely listájából, s nem kerülhetett szóba e lista alapján véletlen vagy rétegzett mintavétel, mert nem volt lehetőség a célzott megkeresésre és a válaszadási hajlandóság magas szinten történő biztosítására.

A kutatás alanyai ezek alapján: az iskolákon keresztül elérhető pedagógusok és szülők azon csoportja, amely a felkérésnek eleget téve választ adott a kérdésekre és azt eljuttatta a helyi koordinátornak.

A pedagógusok és a szülők esetében is a teljes kört célozták tehát a kérdőívek eljuttatására tett kísérletek. A visszaérkezési arány kb. 44 és 39%.

A kutatásban visszaérkezett kérdőívek száma:

Pedagógusok: 90 kérdőív

Szülők: 198 kérdőív (összesen 207 hallássérült gyermekről nyilatkozva)

Az elemszám elegendőnek bizonyul az átfogó kérdések vizsgálatához. Meg kell azonban jegyezni, hogy egyes alcsoportokon belüli elemzést a mintába az alcsoportból bekerült egységek alacsony száma nem tette lehetővé.

A kitöltött ívek között a hatékonyan elemezhető szint alatti, kis csoportot képviselnek a hallássérült gyermeket nevelő hallássérült szülőktől érkezett kérdőívek: 198 kérdőívből mindösszesen 19, azaz kevesebb, mint 10%. A speciális iskolába járó gyerekek esetében erre nagyobb arányban lehetett számítani. A kérdőíves kutatások a hallássérült populáció körében világszerte problematikusak, részben az értő olvasás alacsony szintje miatt, részben az olvasással és írással szembeni negatív elővételezés következtében. Ez a visszakapott kérdőívek összetételét is befolyásolta, hiszen várhatóan a jobban és szívesebben olvasó hallássérült személyek töltik ki a kérdőíveket. A fent kifejtett problémák kiküszöbölése érdekében a jelnyelv használó szülők számára a megértést a kérdőívek explicitáló jelnyelvi fordításával, illetve a jelnyelvi tolmácsolópontok munkatársaival való együttműködéssel kívántuk biztosítani. A fordítás azonban infrastrukturális okok miatt kizárólag az interneten vált elérhetővé, ami a hozzáférést csökkentette.

A kérdőív szerkezete

A kérdőív összeállításánál is a kutatás attitűdfelmérő jellegét tekintettük elsődlegesnek. Részben nyitott kérdéseket alkalmaztunk, részben pedig a célzott témákhoz való viszonyt kérdező strukturált kérdések kerültek a kérdőívbe. A kérdések sorának összeállításánál a lehető legkevesebb, de szükséges kérdésszámmra törekedtünk. A kérdéssorokból számos kérdést kihagytunk a végső változatok kialakítása során a kérdőív korlátozott terjedelmére törekedve. A kérdőív hossza fontos tényező annak érdekében, hogy a válaszolók részéről ne igényeljen rendkívüli energiát és időt a kitöltés, ami a válaszadási hajlandóságot minimálisra csökkentette volna.

A kutatás során kialakított kérdőíveket a kvalitatív és kvantitatív eszközök együtteseként alkalmaztuk. Mivel a téma leginkább az attitűdkutatásokhoz áll közel, így a mérés, számszerűsítés, kategóriák alkotásával történő kvantifikáció mellett hangsúlyos szerepet kapnak a szöveges válaszokban megfogalmazott tartalmak kvalitatív elemzése is. Törekvéseink szerint nagyjából egyenlő arányt képviselnek azok a kérdések/ítemek, amelyekre a válaszadás során problémaköröket, szabadon megadható indoklásokat vagy értékelő megjegyzéseket kértünk.

A mérés szerepe azokban a kérdésekben is korlátozott volt, ahol valamely tudásszintet (pl.: jelyelvi) skálán értékeltettünk. A skála alkalmazásának ez esetben nem az volt a célja, hogy számszerű értékkel objektív nagysági viszonyokat mérjünk. Ezt nem tette lehetővé, hogy nem tudunk közös viszonyítási pontokat kijelölni. Arra azonban alkalmas volt, hogy az „igen alacsony, alacsony, közepes, magas, nagyon magas” skála válaszoknál megfontoltabb, és kevésbé normamotivált válaszokat kapjunk (a normabefolyás csökkentése volt az egyik oka az 5 fokú helyett a 7 fokú skálák alkalmazásának is). Ezeket a skálákat ennek megfelelően nem kezeltük intervallumskálaként a feldolgozás során, hanem ordinális skálákra vezettük vissza.

Az alkalmazott mérési szintek között jellemzően a nominális szintű változók szerepelnek legnagyobb arányban.

Feldolgozás

A papíron beérkezett kérdőíveket erre kialakított program segítségével itemenként adatbázisba rögzítettük.

Az adatrögzítés során többféle rögzítési pontosságot támogató eszközt és az adatok egyértelműségét biztosító technikát alkalmaztunk a rögzítő felületen:

- a szükséges helyeken választólistákból lehetett kiválasztani a választ,
- a jelöléseket csak adott módon és adott számban lehetett megtenni,
- adattípusok kezelése,
- visszajelzéseket építettünk be egyes helyekre.

A rögzítés során a papíron előforduló, nem szabályos kitöltések fogadására is felkészültünk. A kérdőívekből a rögzítő felületen tágabb keretek között vettük fel az adatokat, mint a kérdőív kitöltési utasításai szerint következne: ahol egy választ vártunk, ott is lehetőség volt az esetleg a papírra tett több jelölés bevitelére, stb. A cél, hogy az elektronikus adatbázis minél hűebben, minél teljesebben és részletesebben tartalmazza a kérdőívek adatait.

Az adattisztítást ezzel elkülönítettük az operátori munkától, s így azt a munkacsoport szakértője végezhette. Az adattisztítás során a(z indokoltan) módosult válaszok aránya 1 ezrelék alatt maradt.

Az adattisztítást követően a kérdőívek kiértékelését több módon végeztük:

A számszerűsíthető itemekről gyakorisági sorokat és áttekintő alaptáblákat készítettünk.

Ezt követően néhány, a munkacsoport által kiemelt változó kapcsolatát vizsgáltuk meg.

A sztochasztikus kapcsolatok statisztikai elemzését mérőszámok és százalékolások segítségével is vizsgáltuk

Adattisztításra és az elemzésre MsExcel 2002 programot használtunk. A felmérés jellege és célja, kérdései és a létrejött adatbázis terjedelme nem indokolta a

speciális program alkalmazását – pl.: SPSS –, a szükséges eszközök az MsExcel beépülő moduljaiban (Analysis ToolPak), valamint függvénykészlete és lekérdező eszközei segítségével maradéktalanul megoldhatók voltak.

A feldolgozáshoz a statisztikai mérőszámok közül nominális szintek esetében a χ^2 -próbát, a Cramer-féle korrelációs együtthatót (V), a Lambda asszociációs mérőszámot, ordinális szinteken a Gamma mérőszámot, mért szintek esetében korrelációt számoltunk a kiválasztott változók esetében³.

³ Fontos megjegyezni, hogy mivel nem véletlen mintavételről van szó kutatásunkban, így a jelzett mérőszámokat nem döntéshez, vagy statisztikai hipotézisvizsgálathoz használtuk fel, hanem kutatói áttekintést, értékelést támogató eszközként.

2. A kutatás eredményei

2.1. A PEDAGÓGUSOK KÉRDŐÍVES FELMÉRÉSE

2.1.1. A hallássérültek hazai speciális intézményeiben dolgozó pedagógusok jellemzői

Vizsgálatunkban összesen 90 pedagógus vett részt, átlagéletkoruk 44.3 év volt. A nemek megoszlása erősen tükrözi a pedagógus pályát hazánkban jellemző elnőiesedést: a válaszadók több mint 80%-a (78 fő) nő. A válaszadók között közel egyforma arányban képviseltették magukat az intézmények alsó és felső tagozatán dolgozók (35 – 37 fő), de a kitöltők között szerepeltek az óvodában, illetve a szakiskolai tagozaton tanító gyógypedagógusok is (Melléklet, 1. diagram). A megkérdezettek közül 55 fő válaszolta, hogy jelenleg gyógypedagógusként dolgozik az intézményben, 36 a szaktanárok és 12 a délutános nevelők száma. A kérdés azonban nem adott egyértelmű választ arra, hogy a válaszadók közül hány főnek van gyógypedagógiai végzettsége, vélhetően mind a szaktanárok, mind a délutános nevelők között nagy számban vannak ilyen végzettséggel rendelkezők, mivel ez elvileg a foglalkoztatás alapfeltételének tekinthető. Nem zárható ki az sem, hogy a gyógypedagógiai végzettséggel nem rendelkezők között is vannak olyanok, akik jelenleg folytatnak ilyen irányú tanulmányokat. A válaszadók közül 45 fő osztályfőnöki teendőket is ellát egyidejűleg. A hazai hallássérültek speciális intézményeiben dolgozó pedagógusok közül a kérdőívet kitöltők 92%-a halló, a válaszadók közül mindössze 4 fő nagyothalló és 3 fő siket. Ez nyilvánvalóan összefüggésbe hozható a hallássérült személyek alacsonyabb arányú diplomaszerezési lehetőségeivel, a pedagógus (gyógypedagógus) szakma képesítési követelményeinek teljesíthetőségével, illetve azzal, hogy az auditív – verbális módszer szerint oktató iskoláknak – a módszer tiszta alkalmazásához – elsősorban halló (azaz anyanyelvi szinten beszélő és mind grammatikailag, mind a kiejtés tekintetében jó nyelvi mintát adó) tanárookra van szükségük, ezért viszonylag kis számban tudnak hallássérült pedagógusokat alkalmazni. Részben ennek is köszönhető, hogy a diplomát nyújtó

képzést választó hallássérült személyek egyelőre alacsony számban választják a pedagóguspályát. Amennyiben a kétnyelvű oktatás beindulna, feltehetően többen látnának karrierlehetőséget tanári szakok elvégzésében. Az intézményekben foglalkoztatott hallássérült pedagógusok kis száma ugyanakkor figyelmet érdemel abban a tekintetben is, hogy milyen reális esélyeket hordoz ez a kétnyelvű oktatás bevezetésére vonatkozóan. További szempont, hogy a hallássérült gyermekek speciális oktatás – nevelése során a hallássérült pedagógus, mint modellszemély így kevésbé játszik szerepet.

2.1.2. A pedagógusok jelnyelvtudásának és jelnyelvhasználati szokásainak jellemzői

A vizsgálat eredményei igazolták, hogy a jelnyelvet a pedagógusok több mint fele (60%) használja a súlyosan hallássérült diákokat oktató speciális iskolákban. A válaszadók 63%-a (57 fő) úgy nyilatkozott, hogy tud jelezni, csupán 33%-uk adott nemleges választ. További figyelmet érdemel, hogy a válaszok tanúsága szerint a pedagógusok 45 %-a a tanórán, a tananyag kiegészítésére, a jobb megértés elősegítésére használja a jelnyelvet. Ezt az eredményt ugyanakkor árnyalja az a tény, hogy saját jelnyelvi tudása szintjét a megkérdezettek többsége nem értékeli közepesnél jobbnak (1-7-ig terjedő skálán maximum 4-es értéket adva). Ennek ismételten jelentősége van a kutatás célkitűzése szempontjából, a halló gyógypedagógusok viszonylag csekély jelnyelvi tudással rendelkeznek. A jelnyelvi tudás megítélésénél nem használtunk semmilyen objektív mérőszámot, nem kötöttük az európai referenciakeret szintjeihez sem, hiszen ezek ismerete nem várható el a tanároktól, így objektívan nem tudják megítélni, milyen hivatalos nyelvi szinten áll jelnyelvi ismeretük. Tovább árnyalja a képet, hogy a jelnyelv két formája a laikusok között nem különül el, azaz egybemosódik az önálló grammatikával rendelkező magyar jelnyelv és a magyar nyelvi szerkezeteket követő, azt jelezéssel kísérő úgynevezett jelesített magyar nyelv. Utóbbinak használata gyakorlatilag kizárólag a szájról olvasás megkönnyítésére alkalmas, de nem tekinthető igazán jelnyelvhasználatnak.

Azok közül a válaszadók közül, akik úgy nyilatkoztak, hogy tudnak jelezni, 45 fő kifejezetten a tanári munkája miatt tanulta meg a jelnyelvet, mindössze egy válaszadó nyilatkozott úgy, hogy a jelnyelv az anyanyelve. Ezek az eredmények utalhatnak arra, hogy a pedagógusok meglévő módszertani repertoárjukon túl, további lehetőségeket kerestek a hallássérült gyermekekkel történő kommunikáció eredményességének növelése érdekében, illetve számolnunk kell azzal a lehetőséggel is, hogy a háttérben álló motiváció a pedagógus nagyobb elfogadottsága lehet a hallássérült gyermekek körében. Ezt támaszthatja alá például a kétnyelvű oktatás előnyei kapcsán tett következő megjegyzés: „Jobb a tanár-diák kapcsolat”.

További érdekes eredmény, hogy a jelnyelvet használó pedagógusok csaknem fele (51 fő, 47%) úgy nyilatkozott, hogy a szóbeli tananyag kiegészítésére, és csak a válaszadók negyede (29 fő, 26%) emelte ki a tanórán kívüli kommunikációt. Ugyanakkor a kommunikációs módok (jelnyelv, beszéd, gesztusokkal kísért beszéd) megoszlását vizsgáló kérdésre adott válaszok szerint a pedagógusok jelnyelvhasználatának gyakorisága nem tér el szignifikánsan abban a tekintetben, hogy a tanórán, vagy tanórán kívül, szabadidőben alkalmazzák-e a jelnyelvet. Ez arra utal, hogy a hazai hallássérülteket oktató-nevelő intézményektől nem idegen a jelnyelv alkalmazásának gyakorlata, annak ellenére, hogy az iskolák deklarált céljai között ez nem szerepel. A válaszok minőségi elemzése is utal ez utóbbi szempontra: *„Szeretném megérteni a hallássérültek egymás közötti beszélgetését, tudjak bekapcsolódni a társalgásba.” „Mert hallássérültek között mozognak, és ha igazán figyel rájuk az ember akkor »ráragad«"- csak úgy mint a hangos beszéd.”*

A tanárok az órákon elsősorban a beszédet alkalmazzák az információközlés eszközeként (31% a beszédet, 29% a gesztusokkal kísért beszédet jelölte meg – bővebben: Melléklet, 1. táblázat), mely nyilván az auditív-verbális módszer elvárása is. A pedagógusok igyekeznek módszerhű megoldásokat alkalmazni abban az esetben is, ha az órán megértési nehézség merül fel (Melléklet, 2. diagram): sokan a magyar nyelvénél maradván próbálnak eredményt elérni, azaz írásban jelenítik meg a közlés tartalmát (50 említés), vagy körülírják (49 említés), de többnyire gesztusokat használnak (66 említés), vagy példát, illusztrációt (61 említés), néhány esetben

megjelenik a rajz, vagy a pantomim mint eszköz (összesen 3 említés). A válaszok kevesebb mint egynegyedében (21%) jelenik meg valamilyen formában a jelnyelv, akár a tanár jelnyelvhasználata révén (35 említés), akár siket diák (17 említés) vagy pedagógus (8 említés) bevonásával, ezek a megoldások összesen 60 esetben jelentek meg.

A kötetlenebb időszakokban (szünetben, délután) sem változik jelentősen a nyelvhasználat.(bővebben: Melléklet, 1. táblázat)

2.1.3. Az oktatás nyelve és módszerei

A vizsgálat során kíváncsiak voltunk arra is, hogy a pedagógusok megítélése szerint az általuk tanított gyermekek körében milyen arányban fordul elő társuló fogyatékoság, zavar. A válaszadók a gyerekek–tanulók átlag 62%-ánál jeleztek illet, mely eredmény egybecseng, kissé meg is haladja a témában korábban folytatott adatgyűjtés eredményeit (Perlusz – Csányi – Bodorné, 2007.). Véleményünk szerint ennek nagy jelentősége van mind az oktathatóság, mind az elérhető eredmények, ugyanakkor az oktatás nyelve szempontjából is. A leggyakrabban említett társuló problémák – a gyakorlati tapasztalatokkal összhangban – a következők voltak: diszlexia, diszgráfia, diszfázia, értelmi fogyatékoság, illetve figyelemzavar. Jelen kutatás szempontjából különös jelentősége van a hallássérüléshez társuló tanulási zavar ilyen nagy arányú említésének, mivel e tanulók számára a hangos beszéd megtanulása nehezített, az e csatornán közvetített tananyag elsajátítása lassabban, csak többlet egyéni támogatással és speciális módszertani megoldásokkal valósítható meg, ugyanakkor vélhetően e tanulók nyelvi nehézségei – éppen az e nehézségek hátterében álló kognitív funkciók nehezítettsége miatt – a jelnyelv tekintetében is megmutatkozhatnak (pl. szukcesszív emlékezeti gyengeség, alak-háttér diszkrimináció képességgyengése, motoros kivitelezés nehezítettsége stb.)

A hallássérült gyermekek speciális oktatásában résztvevő pedagógusok munkájuk hatékonyságát 1-7-ig tartó skálán értékelhették. Az 5.36-os átlagos érték arra utal, hogy a pedagógusok inkább elégedettek munkájuk eredményességével,

ezt igazolják azok az eredmények is, hogy az elmúlt egy-két évre visszatekintve többségük azonos hatékonyságúnak értékelte munkáját. Ugyanakkor érdemes figyelembe venni azt is, hogy ha munkájuk eredményességét egy 10 évvel korábbi állapothoz kellett viszonyítaniuk, akkor egy részük inkább romló, míg másik felük inkább javuló tendenciáról számol be. A romló hatékonyság hátterében vélhetően az áll, hogy az ezen intézménybe járó tanulók komplexebb szükségleteket mutatnak, eredményes oktatásuk mindenképpen nagyobb szakmai kihívást jelent a pedagógusok számára. Ezt a pedagógusok 19%-a (43 fő) maga is említi, amennyiben a hatékonyságot befolyásoló tényezők között leggyakrabban a tanulók képességeit, hozzáállását jelöli meg. A hatékonyság javuló megítélése összefügghet (az adatok némileg utalnak erre) a válaszolók rutinjával, a pályán eltöltött évek számának növekedésével vélhetően eredményesebben oldják meg az oktatás során jelentkező helyzeteket. Ezt támasztja alá, hogy a válaszolók 17%-a (39 fő) a megszerzett gyakorlatot említi a hatékonyság növelésében szerepet játszó tényezőként.

Ugyanakkor kíváncsiak voltunk arra, hogy a hatékonyság növelése tekintetében mennyire gondolkodnak a jelnyelv nagyobb arányú, deklarált alkalmazásában, illetve mennyire inkább más megoldási módokat választanának. A válaszadó pedagógusok saját tanítási gyakorlatuk hatékonyságának növelése érdekében elsősorban (23 %) asszisztentst vonnának be a tanítási folyamatba, nyelvet nem érintő módszertani változtatást vezetnének be, pl. differenciálást (21%), illetve a homogénebb csoportalkotást (17%) és a nagyobb arányú egyéni foglalkozást (17%) jelölték meg. Mindössze a válaszadók 16%-ánál jelent meg a jelnyelv alkalmazása egyes tanulóknál, vagy mindenkinél (1fő). Ez az eredmény arra utal, hogy a hazai speciális intézményekben oktató pedagógusok – annak ellenére, hogy sokuk ismeri és használja is a jelnyelvet saját bevallása szerint –, nem ebben látja az oktatás hatékonyságának növelése zálogát. Ezt erősíti az az eredmény is, hogy a pedagógusok 25%-a kisebb arányban alkalmazná a jelenleginél a jelnyelvet, 15%-a egyáltalán nem használná, és mindössze 23% mozdulna el a jelnyelv nagyobb arányú alkalmazása irányába az oktatás hatékonyabbá tétele érdekében. Ugyanakkor eredményeink alapján megállapítható, hogy főképp azok a pedagógusok alkalmaznák nagyobb arányban a jelnyelvet az oktatás hatékonyabbá tétele érdekében, akik tudnak jelezni ($\lambda = 0.3$). Fontos azt is kiemelni, hogy –

eredményeink szerint – a pedagógusok nem tartanák hasznosnak, hogy minden tanuló számára jelnyelven folyjon az oktatás. A válaszadó pedagógusok legnagyobb része csak a társuló problémát mutató gyermekek esetében említi a jelnyelv nagyobb arányú alkalmazását, mint a hatékonyság növelésének eszközét: *„A halmozottan sérült részképesség zavaros tanulóknál nagyobb arányban alkalmaznám a jelnyelvet”.*

Jelen kutatás nem ad, nem is adhat választ arra a kérdésre, hogy a megkérdezett pedagógusok miért nem gondolkodnak nagyobb arányban a jelnyelv, illetve a kétnyelvű oktatás eszközével. Feltételezéseink szerint ennek háttérében egyrészt az auditív-verbális módszer és a hangos beszéd megtanulása által ígért könnyebb társadalmi beilleszkedés iránti igen erős elköteleződés áll, a válaszadók kétharmada, 60 fő ugyanis a társadalmi integrációt emelte ki a hangosbeszéd-tanítás előnyeként. *„Olyan közegben kell érvényesülni, ahol hangos beszédet használnak. A hétköznapi életben szükséges, hogy tudjon boldogulni. A gyerekek megtanulják a társadalomban való kommunikációhoz szükséges alapokat. Az életbe való kilépéskor a hangos beszédre lesznek utalva, jelelni, csak a saját közösségükön belül lesz lehetőségük.”*

A gyógypedagógusok tisztában vannak azzal az igen nehéz és hosszú folyamattal, mely a hallássérült gyermekek beszédtanítását jellemzi (továbbá ennek neurológiai, neuropszichológiai háttérével), s ennek alapján sokan nem tartják lehetségesnek a rendelkezésre álló idő megosztását. Arra a kérdésre, hogy „Jól megérti-e a gyerekek közléseit”, 79 fő válaszolta, hogy többnyire megérti, 11 fő változó, hogy megérti-e. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a pedagógusok többéves munka után megszokták a siket gyerekek változó kiejtését és grammatikáját. Ugyanakkor a „Megértik-e a gyerekek az Ön közléseit” kérdésre csaknem az összes pedagógus (89 fő) azt válaszolta, hogy többnyire megértik, mindössze 1 fő szerint változó, hogy megértik-e. A válasz azért is érdekes, mert a jelnyelvhasználat előnyeinel a tanárok többsége a biztosabb megértést emelte ki. Ebből arra következtethetünk, hogy a pedagógusok (többféle eszközzel és kommunikációs móddal) arra törekcsenek, hogy megértsék őket a diákok, ezt saját bevallásuk szerint többnyire el is érik, mégis többen hasznosnak éreznék, ha

biztosabb és könnyebben használható eszköz (ti. a jelnyelv) lenne a kezükben e cél eléréséhez.

A kétnyelvű oktatás hátrányainál a válaszadó pedagógusok közel fele (47%), a jelnyelvi oktatás hátrányainak felsorolásánál pedig mindössze 27% tartotta úgy, hogy a kétnyelvűség a beszédtanulást akadályozná. Másrészt a kapott eredményeket nyilván az is befolyásolja, hogy a válaszoló pedagógusoknak nincs ilyen irányú tapasztalatuk, nem gondolkodnak a kétnyelvűségről akképpen, mint a minden hallássérült tanuló számára hatékonyabb oktatást biztosító lehetőségről.

Ezzel összefügg vizsgálatunk azon kérdése, mely arra vonatkozott, hogy a pedagógusok mit tartanak ideálisnak az oktatás nyelve és módszere szempontjából. A kérdés azért is érdekes, mert Magyarországon a hallássérültek speciális oktatás-nevelési intézményeiben az auditív-verbális módszert használják, bár mind a vizsgálati eredmények, mind a gyakorlati tapasztalatok arra utalnak, hogy a tiszta módszertani megvalósítás már nem, vagy alig érhető tetten. A válaszadó pedagógusok egyharmada vagy az auditív-verbális, vagyis a jelenleg alkalmazott irányzat mellett foglalt állást, vagy úgy fogalmazott, hogy a hangos beszéd megtanítása kell, hogy a fő cél legyen, csak abban az esetben térne át a jelnyelv használatára, ha a tanulók számára ez nem elérhető. Jelentős volt azoknak a száma is (19 fő), akik a mindkét nyelven történő oktatást tartanák ideálisnak. *„Jobb, ha a gyermek kiskorában feltétlenül megkezdje a hangos beszéd elsajátítását, mert ha akar, később lehet jelelő. Fordítva nem lehetséges, mert minél később kezdi a hangos beszédét, annál kisebb az esély az elsajátítására. Hallássérült embernek halló gyermeke születik, annak is első sorban a beszéd kell.”* Ennél a véleménynél azonban kiemelendő, hogy a jelnyelv elsajátítása is a szenzitív életkorhoz van kötve. Természetesen ez a könnyebben hozzáférhető nyelvként a későbbi életkorban sikeresebben elsajátítható, ugyanakkor a korai évek kimaradása erősen érződik a jelelő siket gyermekek és felnőttek nyelvhasználatán is⁴. Arra a kérdésre, hogy a pedagógusok szerint a gyermekek milyen módon férnek hozzá legjobban az információhoz, a tanárok 38%-a (34 fő) válaszolta, hogy a beszéd és a jelnyelv

⁴ Bartha Csilla-Hattyár Helga-Szabó Mária Helga: A magyarországi siketek közössége és a magyarországi jelnyelv In: Magyar nyelv - szerkesztette Kiefer Ferenc, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006.

használata révén, 33%-uk (30 fő), hogy beszéd útján, illetve 14%-uk (13 fő), hogy az írás alkalmazásával.

A pedagógusokat megkérdeztük arról is, hogy véleményük szerint melyek a hallássérült gyermekek hatékonyabb oktatásának akadályai. A válaszadók közel fele három akadályt is megnevezett, ugyanakkor elsősorban nagy volt a külső okok megjelölése, mind a három lehetőségénél (93-96-100%). A legfontosabbnak jelzett külső okok a következők voltak: megfelelő családi háttér hiánya (31 esetben), szakmai – tárgyi feltételek hiánya (18 esetben), a diagnózis felállításának késedelme, illetve a nem megfelelő korai ellátás (18 esetben), differenciálás lehetőségének hiánya (18 esetben). Ezen kívül a pedagógusok a tanulók nagyfokú heterogenitását, a gyermekek képességeit, a társuló problémákat és a hátrányos helyzetű tanulók gyakori előfordulását említették.

A pedagógusok a hangos beszéd (auditív-verbális, jelenleg használt) oktatásnak az előnyeiről illetve hátrányairól is nyilatkoztak. A válaszadók 85%-a megnevezett egy illetve több előnyt, közülük a legnagyobb gyakorisággal az alábbiak fordultak elő: a többséggel ezen a módon tud kommunikálni és fejlettebb lesz a gondolkodása (31 fő), a társadalmi integráció elősegítője (24 fő), magasabb szintű tudás és szélesebb továbbtanulási lehetőségek (7 fő). Ezzel összhangban a válaszadók közel harmada szerint nincs hátránya a hangos beszéd tanításának (18 fő), 14-en mondták, hogy megértési nehézségekkel kell számolni, illetve, hogy az a hátránya, hogy nem minden gyerek tanítható meg rá.

A kétnyelvű oktatásról a válaszadó pedagógusok mintegy háromnegyede (72 fő) hallott, nagyobb részük (25 fő) maga olvasott utána a témának, körülbelül egyforma arányban tanultak róla a képzésük során (25 fő), illetve előadáson (20 fő), kevesebben továbbképzésen (12 fő), néhányan a kollégáktól, illetve a médiából értesültek pl.: Hallássérültek Lapja, egyéb sajtó, TV (Melléklet, 3. diagram). Az információk nem teljes körűek, a sokféle kétnyelvű módszer közül a többség egyet-egyét ismer, és azt sem behatóan; mások pedig feltehetően csak annyi ismerettel rendelkeznek, hogy a kétnyelvű módszerek a jelnyelvet is alkalmazzák az oktatásban. Ezt a feltételezést támasztja alá az is, amit a kétnyelvű oktatási módszer, továbbá a jelnyelv használatának előnyeiről, illetve hátrányairól írnak a pedagógusok.

A kétnyelvű oktatás előnyeit firtató kérdésre a kérdőívet kitöltők 80%-a válaszolt, közülük is 5 fő a tapasztalatok hiányára hivatkozott, hárman pedig azt válaszolták, hogy a kétnyelvű oktatásnak nincs előnye. Vélhetően szintén a tapasztalatok hiányának köszönhető néhány pedagógus kételkedése („*A jelnyelv segíti a könnyebb bevésést, míg a hangos beszéd fontossága sem szorul háttérbe. Bár őszinte kételyeim vannak.*”).

A maradék 64 válasz több mint fele (37) emeli ki, hogy a tanulmányok során könnyebben jutnak a diákok az információhoz. 19 válasz a kommunikáció könnyebbségét emeli ki, többnyire a jelnyelvi kommunikációra gondolva („*A sorstársakkal tudnak kommunikálni.*” „*Gördülékenyebb az egymás közötti gyermekkommunikáció.*”), néhányan kiemelik, hogy mindkét nyelv elsajátítása előnyös, hiszen így a többségi társadalommal és a siket közösséggel is kommunikálhat a siket gyermek („*Mindkettőre szükség van. A hangos beszéd segíti a hallókhoz való beilleszkedést, a jelnyelv pedig az egymás közötti kommunikációt.*”). Hárman is pozitívként említik, hogy a beszéd és a jelnyelv pozitívan hat egymásra, elsősorban a szókincs fejlődését-fejlesztését tekintve („*A fogalmak magyarázata és a szókinccsgyűjtés is történhet jelnyelvre támaszkodva.*” „*A szakszavak könnyebb elsajátítása.*”). Az egyik pedagógus kifejezetten a jelnyelv alapszintű elsajátítását követő hangosbeszéd-oktatást tartja előnyösnek („*A jelnyelvre épülő hangos beszédet-írást, olvasást-könnyebben tanulnák meg a gyerekek.*”). Több kétnyelvű módszer valóban a jelnyelvre építi a beszélt nyelv tanítását, ezek azonban többnyire nem törekednek a beszélt nyelv anyanyelvi szintű elsajátítására. Ehhez kapcsolhatjuk azt az aggodalmat, mely az ún. kiegyensúlyozott kétnyelvűség ritka előfordulását érinti („*Nincs olyan gyakorlat, ahol egyenlő értékben használja a hallássérült a jelnyelvet és a beszédet, csak abban az esetben, ha kiváló nyelvi szintet ért el.*” és „*Segítené a megértést, de az írást, olvasást, hangos beszédet is preferálná – ha tényleg preferálná.*”). A tapasztalatok ezt nagyjából igazolták is, a kétnyelvűen oktatott gyermekek többségénél valamelyik nyelv preferenciája valóban kialakul.

Egy pedagógus kiemeli, hogy a sikerhez jó intellektusra van szükség („*Szerintem azok a tanulók tudják a jelnyelvet leginkább elsajátítani, akik a hangos beszédet is elsajátították, így kétnyelvűek lesznek. Ehhez azonban magas szintű*

értelmi képességek szükségesek.”). Téves az az elgondolás, hogy csak a magyar nyelv elsajátítása után válik lehetővé a jelnyelv megtanulása, mert a magyar jelnyelv a magyartól független önálló nyelv, mely a percepció tekintetében korlátlanul hozzáférhető a hallássérült gyermekek számára.

Az egyéb előnyök között felmerült még a kiejtésitanításra szánt idő felszabadulása (az azonban csak egyes kétnyelvű módszerekre jellemző, hogy a kiejtésre egyáltalán nem fordítanak figyelmet, hanem az írás-olvasásra helyeződik a hangsúly), a fogalmi gondolkodás erősödésére (mely ellentmond annak a közkeletű tévedésnek, hogy a jelnyelv hátráltatja a fogalmi gondolkodást, mely csak a beszédtanulással erősödne). A kétnyelvű oktatási módszer előnyei kapcsán egy esetben említik továbbá a gyermek motiváltságának erősödését is. Egy pedagógus a „szabad iskolaválasztást” emeli ki a kétnyelvű oktatási módszer előnyei között.

Több (7) pedagógus csak abban az esetben tartaná elképzelhetőnek a bilingvális oktatást, amennyiben a gyermek nem fejlődik a kívánt tempóban a verbális-auditív módszerrel, egy pedagógus pedig a korai életkorban nem tartja szerencsésnek a jelnyelv oktatását, mintegy a fentebb tárgyalt kétnyelvű módszer (amely a jelnyelvre építi a beszélt nyelv mint második nyelv elsajátítását) ellenpólusaként (*„Az óvodások körében a kétnyelvű oktatást nem tartom előnyösnek.”*).

Hasonló eredményt hozott a jelnyelv oktatásban való használatának előnyeit firtató kérdés is, kiemelve, hogy ennél a kérdésnél 9 pedagógus fejtette ki, hogy csak a verbális-auditív módszer kudarca, illetve halmozottan sérült gyermekek esetében tartja hasznosnak a módszert. A 9 válaszadó közül mindössze 2 fő azonos a kétnyelvűség előnyeivel hasonló választ adókkal, azaz összesen 15-en, a válaszadók 17%-a számára csak pótmegoldásként képzelhető el a jelnyelv használata.

A kétnyelvűségről csak 2, a jelnyelv használatáról csupán 3 fő állította, hogy nincs előnye, egy átfedéssel, azaz 4 válaszadó (1 fő mindkét választ jelölte) egyértelműen amellet foglalt állást, hogy nem lenne hasznos a módszer-, illetve nyelv váltás az oktatásban. Az ellenzők száma ennél természetesen nagyobb lehet.

A hátrányokra vonatkozó kérdésre a 74 válaszadó közül 4 fő a tapasztalatok hiányára hivatkozott, az érdeemben feldolgozható válaszok egytizede pedig azt jelezte, hogy a pedagógus nem látja hátrányát a kétnyelvűségnek. A válaszadók több mint fele (41 fő) a beszédtanulás háttérbe szorítását emelte ki a kétnyelvűség hátrányait tekintve, hivatkozva arra, hogy a jelnyelv könnyebb a hallássérült diáknak, így ha választhat, azt választja (*„Amennyiben a jel dominál, a nehezebben haladók, elmennek a »könnyebb út« irányába, és egyáltalán nem tanulnak meg beszélni.”*). A beszédtanulás hátráltatásában elsősorban a hangos beszéd, a megfelelő kiejtés fejlődésének elmaradását emelik ki, mások azonban a grammatika sérülését is veszélynek érzik. Többen (7 fő) kiemelik továbbá, hogy a beszédfejlődés befolyásolja a gondolkodás fejlődését, melyet így a jelnyelv használata miatt szintén veszélyben éreznek (*„A beszéd háttérbe szorul. A beszéd nem csak a kommunikáció eszköze, hanem a gondolkodást is fejleszti, segíti az absztrakciót.”*), ezt a megjegyzést a kétnyelvű oktatásra vonatkozó kutatások nem erősítették meg, éppen a jelnyelven való információátadásnak a gondolkodás fejlődésére való pozitív hatásait emelik ki.

További hátrányként jelenik meg, hogy a hangos beszéd sérülése következtében a társadalomba való beilleszkedés akadályozott lenne.

A jelnyelv oktatásban való használatának hátrányai között hasonló problémafelvetések jelennek meg, a társadalmi beilleszkedés nehezítettsége, az elszigetelődés veszélye hangsúlyosabb, illetve megjelenik a jelnyelv mint elégtelenebb kommunikációs mód is (*„Nem ismer meg sok kifejezést, szóárnyalatot, amit a jel egy formában fordít.”* *„A gyerekek kommunikációja beszűkül, az általuk használt jelek nem térnek ki a nyelvhelyességre így mondanivalójuk egymás mellé rakott szavakból áll!!!”* *„Csak szűk körben használható!!! A társadalom egésze nem készül föl rá! Grammatika??!”*). Ezek az ellenérvek azzal magyarázhatóak, hogy a pedagógusok nincsenek tisztában a jelnyelv gazdagságával (mely a jelkincset tekintve elsősorban a vizuálisan megragadható dolgokra vonatkozó kifejezéseket jelenti), illetve kreatív voltával (mely a vizuális megjelenítésen kívül a számtalan jelalkotási módot is jelenti), továbbá nem ismerik a jelnyelv igencsak bonyolult (ám mindezidáig teljességében le nem írt) nyelvtanát.

2.2. A SZÜLŐK KÉRDŐÍVES FELMÉRÉSE

2.2.1. A hallássérültek hazai speciális intézményeiben tanuló diákok családjainak jellemzői

A szülői kérdőívek alapján 198 szülőtől összesen 207 hallássérült gyermekre vonatkozóan szereztünk adatokat. A válaszadó szülők átlagéletkora 38.9 év volt. A válaszadók 87%-a nő, 12%-a férfi, egy fő nem közölte a nemét. A kitöltők 87%-a halló (162 fő), 5%-a nagyothalló (10 fő) és 19 fő (10%) siket. Ez az arány vélhetően a halló szülők nagyobb kitöltési hajlandóságával magyarázható, ugyanakkor joggal feltételezhető, hogy a speciális intézménybe járó hallássérült gyermekek szülei is többségében hallók. Ezt fontos figyelembe venni minden változtatás tervezésénél. A szülők gyermekük hallássérüléséről úgy nyilatkoztak, hogy 102 gyermek (50%) nagyothalló és 90 siket (44%), ami a siket gyermekek felülreprezentációját jelenti ezen oktatás-nevelési intézményekben. Ennek oka, hogy a budapesti, nagyothalló tanulókat oktató-nevelő intézmény szándékoltan nem vett részt a vizsgálatban, illetve, hogy a nagyothalló tanulók integrációja nagyobb arányú. A szülők gyermeküknél 37 esetben jeleztek társuló fogyatékossgot (a megjelölt problémák egy része, – több mint egynegyede – pedig nem is tekinthető társult fogyatékossgnak, pl. „*implantos*” „*közösség halló társadalom kirekesztése*” stb.), ami messze elmarad a pedagógusok hasonló kérdésre adott 62%-os adatától.

2.2.2. A családok jelnyelvhasználata

A szülők kevesebb mint negyede (47 fő, 24%) ismeri a jelnyelvet, az összes siket szülő ebbe a csoportba tartozik, a nagyothalló szülők több mint fele (6 fő) és 21 halló szülő (13%). A jelelő szülők egyharmada (17 fő) jelelte meg anyanyelveként a jelnyelvet, érdekes módon a siket szülőkön kívül a 10 nagyothalló szülő közül 2 és 3 halló szülő anyanyelvének tekinti a jelnyelvet (utóbbiak esetében feltehetően arról lehet szó, hogy a saját szülei is hallássérültek voltak, és a családban a jelnyelvet használták gyermekkorukban). A nem anyanyelvi jelelő szülők mintegy kétharmada, 30 szülő nyilatkozott úgy, hogy gyermeke kedvéért tanult meg jelelni.

A jelnyelvtudás szintjét a szülők esetében is hétfokozatú skálán kértük értékelni. A válaszadók 64%-a azért nem jelölt meg semmit, mert a megelőző kérdésben már úgy nyilatkozott, hogy nem tud jeleni (a skálán az 1 jelentése: „csak néhány kifejezést értek/használok”).

Arra a kérdésre, hogy melyik nyelven (hangos beszéddel vagy jelnyelven) könnyebb a szülőnek a gyermekkel kommunikálni, a szülők 28,5%-a válaszolta, hogy jelnyelven. Bár a szülők hallásállapota és a válasz között közepes kapcsolat mutatható ki (χ^2 =nem függetlenek, CramerV=0,50), figyelemre méltó, hogy a halló szülők 30%-a is a jelnyelvet jelölte meg.

Annál a kérdésnél, hogy a gyermeknek mely nyelven könnyebb a kommunikáció, már a szülők több mint fele választotta a jelnyelvet (Melléklet, 4. táblázat). Nem meglepő hát, hogy a szülők többsége (121 fő) részt venne jelnyelvi tanfolyamon, hiszen egyértelműen hasznosnak látják a jelnyelvi kommunikációt, s a továbbfejlesztése felé lépnének (Melléklet, 5. táblázat). Azok a szülők, akik jelenleg beszéddel könnyebben kommunikálnak a gyermekekkel, nagyobb arányban választották, hogy szívesen részt vennének jelnyelvi tanfolyamon (összesen 65 fő). A tanfolyamon való részvételt megjelölő szülők túlnyomó többsége a mélyebb, könnyebb kommunikációt jelölte meg a jelnyelvi tanfolyammal elérhető célként (80-ból 72 fő). Többnyire a saját gyermekükkel való kommunikációra gondolnak, (pl. *„Úgy gondolom sokkal könnyebb lenne a kommunikálás a hallássérült gyermekemmel.”*), de megjelennek gyermekük társai (pl. *„Könnyebb kommunikáció a fiammal és társaival”*) és a tágabb, a siket közösség is (*„Társalogni, beszélni a többi hallássérülttel”*), sőt a segíteni akarás, a tolmácsolás (pl. *„Jobban tudnák kommunikálni és segíteni embertársaikon”*) mint cél is. Ugyanakkor a szülők több mint negyede (55 fő, 28%) nem venne részt jelnyelvi tanfolyamon, bár állításuk szerint gyermekük számára könnyebb a jelnyelvi kommunikáció. Az eredményt az magyarázhatja, hogy az auditív-verbális módszer sikeressége érdekében hátráltatónak érzik a jelnyelv használatát.

A családon belüli kommunikációra a hallássérült szülők esetén sem jellemző, hogy csak jelnyelven folya, hiszen még a siket szülők közül is 7 fő azt válaszolta a kérdésre, hogy túlnyomórészt beszéddel kommunikálnak (Melléklet, 6. táblázat). A halló szülők mintegy felének (74 fő, 45%) esetében a gyermekekkel való

kommunikáció kizárólag beszéddel történik, 24%-uk (40 fő) többnyire beszéddel kommunikál; 14 fő jelölte meg, hogy a jelnyelvet és a beszédet azonos arányban, 6-an többnyire a jelnyelvet használják, mindössze 1 fő jelölte meg, hogy csak jeleléssel kommunikál gyermekével.

Érdekes eredmény – bár a szülők szubjektív megítélésén alapul, ezért nem tekinthető tudományosan bizonyíthatónak –, hogy a gyermek beszédérthetősége változó és nyelvhelyesség változó nem függ össze azzal, hogy a családban használják-e a jelnyelvet. Ezzel egybevágó eredmény, hogy a jelnyelven folyó oktatás hátrányainál a szülők közül mindössze 39-en jelölik meg hátrálynak, hogy a beszédtanulás háttérbe szorul.

Hazánkban szervezett formában nincs lehetőség jelnyelvi korai fejlesztést igénybe venni, sőt nem jellemző az sem, hogy a szülők a gyermek korai életkorában a kétnyelvűsége vonatkozó információt, tanácsot kapnának. Kérdőívünkkel az is célunk volt, hogy felmérjük, nem szervezett (és nyilván nem szakszerű) formában létezik-e efféle tanácsadás vagy foglalkozás. Arra a kérdésre, hogy a gyermek kitől tanult jelelni, egy szülő jelnyelv oktatót jelölt meg, ami felfogható egyfajta különfoglalkozásnak, ha nem is korai fejlesztésnek, hiszen feltehetően nem a gyermek korai életszakaszában történhetett, ha valóban jelnyelv oktatóról van szó. Egy esetben azonban „iskolai jelnyelvtanár” szerepel a kérdőívben, ezalatt a jelnyelvi fakultációt tanító tanárt érthetjük, ebben az esetben nem beszélhetünk különfoglalkozásról. Ezen kívül a szülők egy része (16 fő, 6%) jelnyelvi tolmáctól kapott információt (aki feltehetőleg említette a jelnyelvi utat a gyermekkel való kommunikációban).

A gyermekek mindössze 20%-a tanult meg a családban jelelni (13% a szülőktől, 5% nagyobb testvérétől, 2% rokontól), a többiek az iskolában, többnyire iskolatársaitól. 20 kérdőívben jelent meg, hogy gyógypedagógustól, tanártól vagy siket gyermekfelügyelőtől tanult a gyermek jelelni. Ez az adat egybevág azzal a feltételezéssel és általánosan elterjedt felfogással, hogy a siket gyermekek az iskolában (azaz az iskolába kerülés időpontjától függően a nyelvelsajátítás szempontjából szenzitív időszak végén vagy azután, átlagosan 6,25 éves korban) kezdenek megismerkedni a jelnyelvvél.

2.2.3. A hallássérült gyermek nevelésével-oktatásával kapcsolatos elvárások és ismeretek

Kutatásunk során 207 hallássérült gyermekről kaptunk információkat a szülői kérdőívek alapján. Az eredmények szerint a gyermekek hallássérülését átlagosan 2 év 4 hónaposan diagnosztizálták, 56%-uknál 2 éves, 81%-uknál négy éves kor előtt. Míg az első csoportba vélhetően inkább a veleszületett hallássérült gyermekek tartoznak, addig a másikba a későn diagnosztizált veleszületett, vagy a korai életkorban szerzett hallássérült gyermekek. A gyermekek 76%-a (157 fő) vett részt korai fejlesztésben, ami szinte 100%-os részvételnek mondható, ha a 3 éves kor alatt – vagyis a korai fejlesztés életkorilag adekvát idejében - diagnosztizált gyermekek 148 fős létszámát tekintjük. Ez igen öröndetes tény, arra utal, hogy a hallássérült gyermekek számára nyújtott korai szolgáltatás országosan kiépült, gyerekek nem maradnak ellátatlanul.

A szülőkkel értékeltettük gyermekük beszédét, illetve annak egyes komponenseit. A gyermekek a magyar nyelv grammatikáját hibátlanul alkalmazzák (2%), kevés hibával alkalmazzák (39%), sok hibával alkalmazzák (32%), illetve sokszor értelmetlenül (18%). A gyermekek beszédérthetősége a szülők szerint: közepesen érthető (43%), jól érthető (23%), nehezen érthető (29%). Mindkét komponens erőteljesen függ a hallásállapoton túl a megfelelő hallókészülék használatától, melyet a tanulók jellemzően (77%) folyamatosan, illetve naponta, de nem állandóan (15%) használnak. Ez a tény megerősíti azt a gyakorlati tapasztalatot, hogy a hallókészülék technológia mai fejlettségi szintjén szinte minden fokú és típusú hallássérülés kompenzációjára lehetőség van, illetve ezen segédeszközök lehetővé teszik a hallássérült gyermekek számára a beszéd erőteljesen hallástól függő komponenseinek (kiejtés, grammatika) elsajátítását.

A szülők a legnagyobb arányban (68%) szakembertől kaptak útmutatást arra vonatkozóan, hogy hogyan foglalkozzanak hallássérült gyermekükkel, ezen belül is gyógypedagógustól (44%), audiológustól (33%), és fülészttől (13%). Ezek az eredmények tükrözik a hazai ellátórendszer egyes állomásait. A hallássérülés

felismerését követő fülészeti, majd audiológiai ellátást, illetve a gyógypedagógiai segítségnyújtást.

Megkérdeztük a szülőket arról is, hogy mit tartanak kiemelten fontosnak gyermekük boldogulása szempontjából: a legnagyobb arányban a szülők azt szeretnék, ha gyermekük jól érezné magát bármilyen közösségben (24%), ha továbbtanulása biztosított lenne (21%), illetve ha jól tudna kommunikálni halló emberekkel (16%). 10% volt azon szülők aránya, akik a legfontosabbnak azt tartják, hogy gyermekük helyét a hallók között találja meg, szemben azokkal a szülőkkel (2%), akik számára a beilleszkedés a siket közösségbe fontos. (Melléklet, 7. táblázat). Ez mindenképpen indokolja a hangos beszéd megtanulásának jelentőségét. Arra a kérdésre, hogy „ha most választanának iskolát a hallássérült gyermek számára, akkor milyen szempontok alapján választanának”, a szülők a legnagyobb arányban a következő válaszokat adták (Melléklet, 4. diagram): jól megtanuljon beszélni (22%), legyen kapcsolata halló gyermekekkel is (15%), illetve a gyermekkel való bánásmódot tudakolnám meg (12%). Ehhez képest elmarad a jelnyelvel kapcsolatos szempont említése: jelnyelven is tudjon segíteni a tanár (6%), egyebek mellett jelnyelven is oktassák (6%), jelelésre van-e lehetősége a közösségben (1%), illetve jelnyelven oktassák mindig, amikor csak lehet (1%). Ezen kutatási eredmények arra világítanak rá, hogy a szülők – talán éppen a halló szülők magasabb reprezentációja miatt – ragaszkodnak a hangos beszéd megtanulásához, illetve a hallók világához való tartozás lehetőségéhez, melytől az eredményes társadalmi integrációt várják, mely a kétnyelvűségnek nem feltétlenül mond ellent.

A kétnyelvű oktatás kapcsán jóval kevesebb szülő jelezte, hogy nincs ismerete, mint ahány pedagógus. Ez részben talán annak köszönhető, hogy a szülők között többen maguk is hallássérültek, vagy másként vannak kapcsolatban a siket közösséggel, ahol a téma közszájon forog, részben azonban bizonyosan azzal is magyarázható, hogy a szülők kevesebb, bizonytalanabb információval is beérik, mint a pedagógusok. Ez utóbbinak köszönhető feltehetően az is, hogy a válaszok némelyike világossá teszi, hogy néhány szülő félreértette a kétnyelvű oktatás lényegét (az előnyöknél többen kiemelték, hogy idegennyelv-tudással külföldön is munkába állhatnak majd, itt azonban bizonyosan nem magyarázhatjuk a választ azzal a közkeletű tévedéssel, hogy a jelnyelv nemzetközi, ezek a szülők félreértették

a kérdést, pl.: *„Manapság szükség lehet legalább egy idegen nyelv ismerete. Megkönnyítheti a munkába állás nehézségeit.”*

Érdekes azonban, hogy a kétnyelvű oktatás előnyeit sorolva a válaszadók mintegy harmada (45 fő) emelte ki a kommunikáció könnyebbségét (elsősorban sorstársaikkal pl.: *„Mivel a siketeknek a jelnyelv az anyanyelvük és így tudnak felszabadultan kommunikálni így teljesen egyértelmű, hogy nem szabad erről letiltani őket, ha azt szeretnénk, hogy a gyermekünk kiegyensúlyozott legyen.”*, továbbá a kommunikációnál maradván 18 válaszból az derül ki, hogy a kétnyelvűség előnyének a szülők azt tekintik, hogy a gyermek mindkét nyelvet elsajátítja. Érdekes, hogy az érvek között második helyen áll a tanulmányok megkönnyítése (mindössze 38 fő említi), holott a siket közösség érvei között első helyen áll, hogy jelnyelven biztosabb lehet az információátadás, ezért szükséges a kétnyelvű oktatás. Az egyéb válaszok között hasonló indokok szerepelnek: pl. *„Mindkét társadalmi körben tudnának állni, magabiztosságot ad, és oldja a gátlásokat.”*, *„Minden területen tud érvényesülni”*, *„Kétféle úton jut az információhoz”*.

Szintén a kétnyelvű módszer támogatottsága mellett szól, hogy a kérdésre választ adó szülők 38%-a (48 fő) a kétnyelvű oktatás hátrányainál a „nincs hátránya” választ írta be. A hátrányok között első helyen említik a szülők a beszéd háttérbe szorulását (31 fő, 24%) a válaszok 8%-a szerint (10 válasz) nagyobb leterhelést jelentene pl. a figyelemmegosztás miatt (ami azonban tévedés, hiszen a kétnyelvű módszerek túlnyomó többsége nem használja a két nyelvet párhuzamosan). Néhányan említik még a társadalmi beilleszkedés nehézségét (8 fő) és tanulással, továbbtanulással kapcsolatos nehézségeket (pl. *„De a jobb képességű hallássérült gyerekeket visszavetné a halló iskolába való bejutásban.”*). Az egyéb válaszok között szerepel még a kiegyensúlyozott kétnyelvűség kialakulása miatti – tegyük hozzá, jogos – aggodalom (pl. *Az egyiket jobban fogja alkalmazni!*). A megjegyzések között egy szülő írja, hogy nem szeretnék, ha gyermekük kétnyelvű iskolába járna (*„Nem szeretném, ha gyermekem jelelné az iskolai órákon. Ő nagyon szépen beszél.”*), hárman pedig kifejezik igényüket erre az oktatási típusra (pl. *„Minél előbb be kell vezetni!”* *„Én nem tanulnám meg a jelnyelvet, mivel nagyon jó kommunikálok a gyermekemmel, de nagyon jó ötletnek tartanám, ha bevezetnek az oktatásba, mivel a gyermek könnyebben tanulna, jobban megértené a tananyagot. Nem értek egyet*

az integrált oktatással, mert tapasztalatom szerint az az intézmény, ami ezt felvállalja fejlesztő pedagógust alkalmaz, nem pedig megfelelő szakképesítéssel rendelkező gyógypedagógust.”).

3. Következtetések

A pedagógusok felmérésének eredménye sokkal nyitottabb hozzáállást mutat, mint azt előzetesen feltételeztük, ugyanakkor azonban a kétnyelvű oktatásról viszonylag szűk és sokszor egyoldalú információval rendelkeznek a pedagógusok, melyekhez sokszor ellenőrizhetetlen forrásból jutottak. Hasznos lenne tehát a gyógypedagógusok képzésében-továbbképzésében a jelenleginél nagyobb mértékben beépíteni a kétnyelvű oktatásról szóló ismereteket. Felmerül kérdésként az is, hogy a képzőintézményeken túl, milyen egyéb szervezett keretek között lehetne ilyen tudástartalmakat közvetíteni a pedagógusok felé (akkreditált továbbképzések, kétnyelvűséget megismertető kurzusok, workshopok, stb.)

A pedagógusok több mint fele ismeri valamilyen szinten a jelnyelvet, nagy részük munkája miatt tanulta meg, és kényszerűségből alkalmazza is a jelnyelvet az oktatás során, elsősorban azoknál a gyermekeknél, akiknek az esetében az auditív-verbális módszer nem volt sikeres. Mivel a pedagógusok jelnyelvi tudása (objektív vizsgálat híján a tanárok önbevallására hagyatkozva) nagyon szórt, és mindössze néhány válaszadó jelölte magas szintű nyelvtudásként, a jelnyelv alkalmazásának hatékonysága legalábbis megkérdőjelezhető. A pedagógusok nagy része szívesen fejlesztené jelnyelvi tudását, mivel segítené a kommunikációt (értést és megértést), így az oktatás során hasznos lenne a magyarázatoknál, illetve a hallássérült szülőkkel való kapcsolattartásban. A budapesti speciális iskolában szervezett jelnyelvi tanfolyam követendő példa lehet.

A vizsgálat eredményei megerősítették, hogy a jelnyelvtanulás a gyermekek legkorábbi éveiben csak abban az esetben kezdődik el, ha siket családtagok jelnyelven kommunikálnak a gyermekkel. A szülők részéről összességében kisebb ellenállás tapasztalható a jelnyelvnek a kommunikációban vagy oktatásban való használatával szemben, mint a pedagógusok részéről, ugyanakkor a

kétnyelvűséggel, a jelnyelv használatával kapcsolatban kevesebb biztos információval rendelkeznek, leginkább saját kommunikációs tapasztalataikra, kudarcaikra és sikereikre hagyatkoznak. Fontos azonban azt is megjegyezni, hogy a szülők a megfelelő tantárgyi tudás és nyelvi szint, a hangos beszéd elsajátíttatását várják el a speciális intézményektől, vagyis nem a módszer hatékonyságát ítélik meg – ezt nem is lennének képesek anticipálni –, hanem az eredményt. Mivel a szülők jelentős hányada fejezte ki igényét a jelnyelvtudásának bővítésére vonatkozóan, csak üdvözölni lehet a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége kezdeményezését, melyben a hallássérült gyermekeket nevelő szülők számára külön jelnyelvtanfolyamot szerveznek. A szülők fontosnak tartják, hogy a gyermekek magyar nyelv-tudása lehetővé tegye a társadalomba való integrálódást, ugyanakkor a továbbtanulást is fontos szempontként emelték ki, azaz az oktatás színvonalát is fontosnak tartják. Ezek a célok nem sérülhetnek a kétnyelvű oktatás bevezetésével.

3.1. A hipotézisek értékelése

Hipotéziseinket a kutatás eredményeivel összevetve az alábbiakat találtuk:

- A speciális iskolákban tanuló diákok többsége a pedagógusok tapasztalatai alapján is társuló problémával küzd hallássérülése mellett, bár ezt a problémát a szülők kevésbé érzékelik. A tanárok ennek ellenére inkább sikeresnek érzik a munkájukat. A tiszta auditív-verbális módszer használatán kívül azonban jellemző a módszerhez nem szervesen tartozó, vagy akár azon kívül eső megoldások használata az oktatás során, így a jelnyelv használatát például a tanárok több mint egyharmada említi. A hatékonyság növelése érdekében azonban elsősorban nem nyelvi változtatásokban gondolkodnak a pedagógusok.
- Ez a felvetés nem igazolódott be. A pedagógusok 60%-a használja a jelnyelvet az oktató-nevelő munkája során, bár megítélése nem egységes körökben. A pedagógusok egy része a beszédtanulás súlyos hátráltatójának tekinti a jelnyelvet, ezért nem támogatja használatát, más részük azonban az információátadás pontosságát, a kommunikáció gördülékenységét tulajdonítja a jelnyelvnek. A pedagógusok több mint fele ismeri a jelnyelvet – ennek színvonala objektíven nem megítélhető –, és többségük fejlesztené is jelnyelvi tudását. A nem hallássérült

szülők egy része sem vetné el a jelnyelvet, mint otthoni kommunikációs formát, vagy az oktatásban (részben) alkalmazott nyelvet.

- A speciális iskolákban dolgozó pedagógusok a kétnyelvű oktatási módszerrel kapcsolatban viszonylag sok ismerettel rendelkeznek, de a kérdőívek alapján nyilvánvaló, hogy nincsenek tisztában a bilingvális oktatási módszerek széles skálájával. A halló szülők gyermekük boldogulásának kulcsát a magyar nyelv és kiemelten a beszéd megfelelő szintű elsajátításában látják, hiszen ennek függvénye, hogy milyen mértékben tudnak integrálódni a többségi társadalomba. Amennyiben a beszédtanulás nem kerül kifejezetten hátrányba, a pedagógusok, és a szülők egy része elképzelhetőnek tartja a kétnyelvű módszer bevezetését. A pedagógusoknak azonban jóval pontosabb, konkrét módszertani ismeretekre, eljárások, technikák megismertetésére van szükségük ahhoz, hogy ne érezzék a hangos beszéd elsajátítás károsodásának veszélyét.

3.2. Javaslatok

A felmérés eredményeképp megállapíthatjuk, hogy mind a pedagógusok, mind a szülők részéről van fogadókészség a kétnyelvűségre, egyik csoportban sincs általános elutasítás. A pedagógusok egy csoportja csak pótmegoldásként tudja elképzelni a jelnyelv alkalmazását az oktatásban, azoknak a gyerekeknek az esetében, akiknél a verbális-auditív módszer nem vált be, de a tanárok körében egy olyan – bár kisebbségi – csoport is van, amely tudatosan igényli is, s ez kiindulópontot jelenthet a módszer bevezetéséhez.

A munkacsoport javaslatai a kétnyelvű oktatás esetleges bevezetésével kapcsolatosan:

- A szülők és a speciális iskolában súlyos hallássérült gyermekeket tanító pedagógusok tájékoztatása a lehetséges kétnyelvű módszerekről.
- Hasonló tájékoztatás jelenhet meg az ellátórendszer egyéb állomásain (gyermekorvos, védőnő, audiológiai állomás, stb.)

- A speciális iskolákban dolgozó pedagógusok jelnyelvoktatásának propagálása.
- A pedagógiai végzettséggel rendelkező, anyanyelvi jelelő siket és halló tanárok felkutatása, akik a kétnyelvű oktatás jelnyelvi részét képesek ellátni.
- A gyermekek korai jelnyelvoktatásának megszervezése.
- Részletes leíró és módszertani segédanyag összeállítása a kétnyelvű oktatás lehetséges megvalósulási formáiról, eredményességéről, nemzetközi tapasztalatairól, képzési konzekvenciáiról.
- A speciális iskolát végzett fiatal és felnőtt hallássérültek véleményének feltérképezése érdekében érdemes lenne egy következő vizsgálat célcsoportjaként ezt a populációt is megjelölni.⁵

4. Felhasznált irodalom

Bartha Csilla-Hattyár Helga-Szabó Mária Helga: A magyarországi siketek közössége és a magyarországi jelnyelv In: Magyar nyelv - szerkesztette Kiefer Ferenc, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006.

Perlusz Andrea – Csányi Yvonne – Bodorné Németh Tünde: Kiket és hol tanítunk? Tendenciák a hallássérültek pedagógiájában a változó populációra tekintettel /GYOSZE XXXV. évf. 2007/3. 161-166.p./ 1 hivatk.

A siket gyermekek oktatásáról c. WFD-irányelv

http://www.wfdeaf.org/pdf/policy_child_ed.pdf

http://esely.elte.hu/PDF/publ/Kontrane_JEL2007.pdf

⁵ A kutatás előkészítése során többször felmerült a fiatal és felnőtt hallássérültek bevonása a vizsgálatba, melyre végül technikai okok miatt nem került sor, mivel nem tudtuk volna biztosítani a reprezentativitást. Az ELTE Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének nem reprezentatív és az idegennyelv-tanítás sikerességére irányuló kutatás eredményei azonban szintén érdekes adalékként szolgálhatnak. (pl. *„a jelnyelv nélkül az óra unalmas, fárasztó, információvesztéssel jár, lassú, eredménytelen”*).

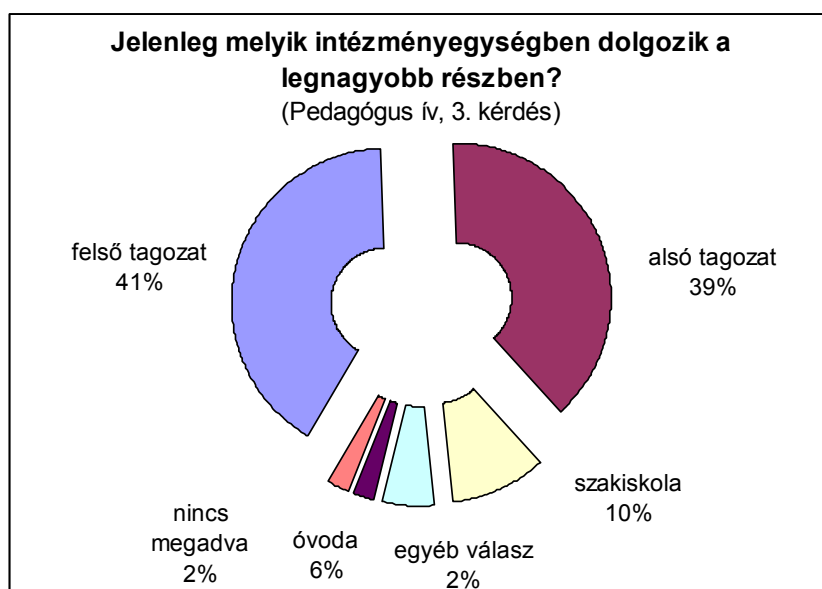
Forrás: http://esely.elte.hu/PDF/publ/Kontrane_JEL2007.pdf

5. Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	2
1.1. A kutatás indítékai, a kutatás célja	2
A kutatás célja	3
Hipotézisek	3
1.2. A kutatás módszertani kérdései	4
Mintavétel	5
A kérdőív szerkezete	7
Feldolgozás	8
2. A kutatás eredményei.....	10
2.1. A PEDAGÓGUSOK KÉRDŐÍVES FELMÉRÉSE	10
2.1.1. A hallássérültek hazai speciális intézményeiben dolgozó pedagógusok jellemzői	10
2.1.2. A pedagógusok jelnyelvtudásának és jelnyelvhasználati szokásainak jellemzői	11
2.1.3. Az oktatás nyelve és módszerei	13
2.2. A SZÜLŐK KÉRDŐÍVES FELMÉRÉSE	21
2.2.1. A hallássérültek hazai speciális intézményeiben tanuló diákok családjainak jellemzői.....	21
2.2.2. A családok jelnyelvhasználata.....	21
2.2.3. A hallássérült gyermek nevelésével-oktatásával kapcsolatos elvárások és ismeretek.....	24
3. Következtetések	27
3.1. A hipotézisek értékelése	28
3.2. Javaslatok	29
4. Felhasznált irodalom	30
Melléklet	32

Melléklet

1. diagram



1. táblázat: Pedagógus - diák kommunikáció
(Pedagógus ív, 15. - 16. kérdés)

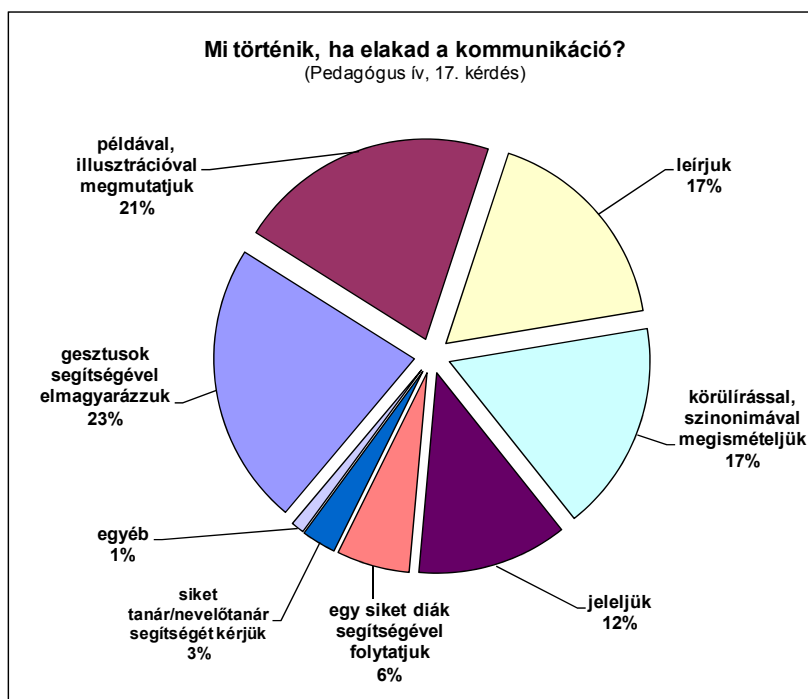
	Az iskolai órákon hogyan kommunikál?		Szünetekben, kötetlenebb időben hogyan zajlik a tanulókkal kommunikáció?	
csak beszéddel	6	7%	3	3%
főként beszéddel	28	31%	29	32%
beszéd és gesztusok	26	29%	33	37%
jel és beszéd egyenlően	10	11%	9	10%
főként jelelve	3	3%	3	3%
csak jellel	0	0%	1	1%
egyéb	0	0%	0	0%
nincs megadva	17	19%	12	13%
összesen:	90	100%	90	100%

2. táblázat: Segítené Önt, ha tovább képezné magát, fejlesztené jelnyelvi tudását?

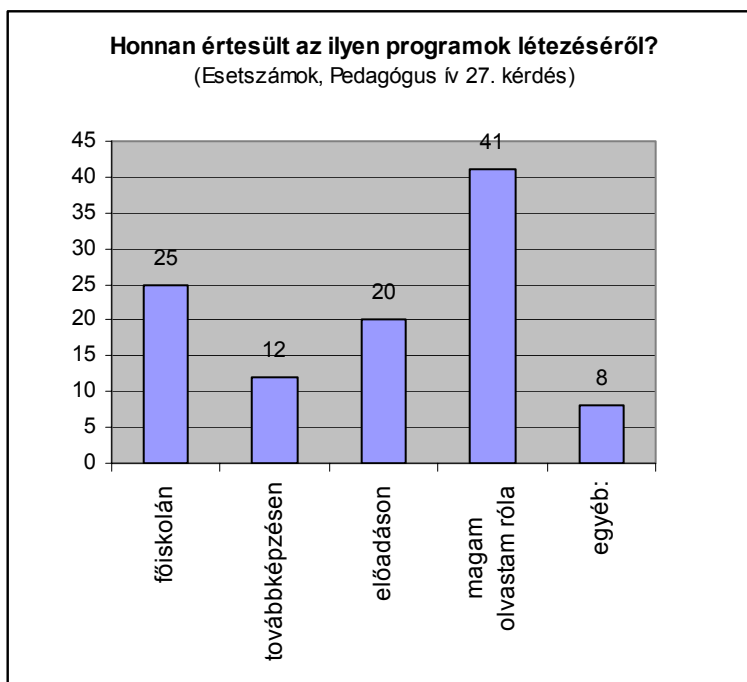
(Pedagógus ív, 19. kérdés)

	esetszám	%
igen	55	61%
nem	34	38%
nincs megadva	1	1%
összesen:	90	100%

2. diagram



3. diagram



3. táblázat: Könnyebb-e az Ön számára a jelnyelvi kommunikáció gyermekével?
(Szülői ív, felnőtt 9. kérdés)

	esetszám	%
igen	59	29%
nem	117	57%
na	31	15%
összesen	207	100%

4. táblázat: Könnyebb-e a gyermek számára a jelnyelvi kommunikáció?
(Szülői ív, gyermek 10. kérdés)

	esetszám	%
igen	114	55%
nem	54	26%
na	39	19%
összesen	207	100%

5. táblázat: „Könnyebb-e a gyermeknek a jelnyelvi kommunikáció?” és „A szülő szívesen részt venne-e jelnyelvi tanfolyamon?” kérdések kereszttáblája
(Szülői ív, felnőtt 15. és gyermek 10. kérdés)

	A jelnyelvi kommunikáció könnyebb a gyerekeknek			összesen:
	igen	nem	nincs adat	
Részt venne-e jelnyelv tanfolyamon?				
részt venne	64	30	27	121
nem szükséges jól ismeri a jelnyelvet	20	3	3	26
nem venne részt	28	17	9	54
nincs adat	2	4		6
összesen:	114	54	39	207

6. táblázat: A szülő hallásállapota és otthoni kommunikáció gyermekével

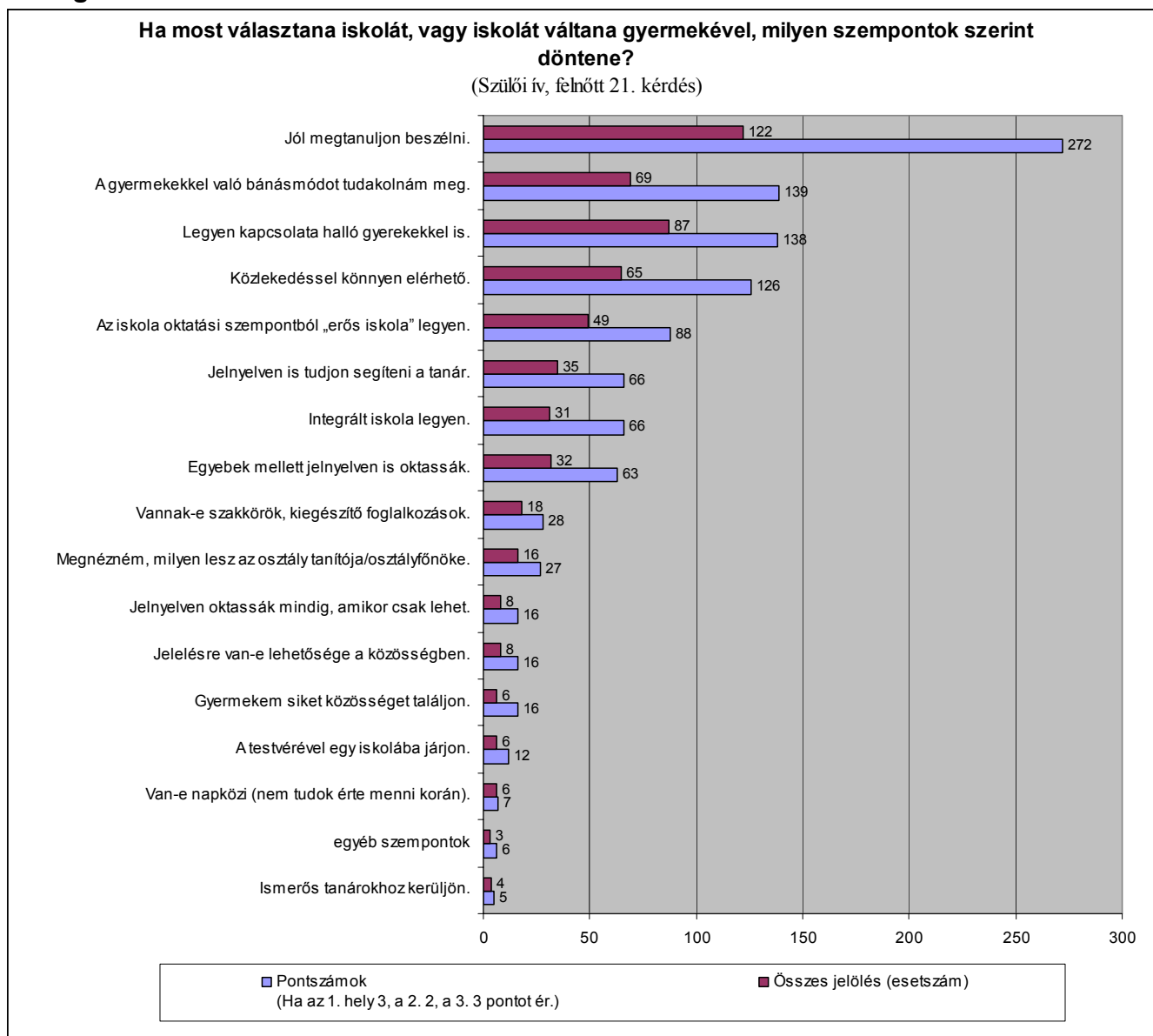
(Szülői ív, felnőtt 3. és gyermek 12. kérdés)

Otthoni kommunikáció a gyermekkel	Szülő hallásállapota				összesen
	halló	nagyothalló	siket	nincs adat	
csak jeleléssel	1		6		7
jel túlsúlya	6	4	9		19
jel és beszéd egyenlően	14		4		18
beszéd túlsúlya	40	1	7		48
csak beszéddel	74	3		6	83
egyéb	10				10
nincs adat	20	1	1		22
összesen:	165	9	27	6	207

7. táblázat: Mit szeretne leginkább? A három legfontosabb szempont
(Szülői ív, felnőtt 20. kérdés)

	Pontszámok (Ha az 1. hely 3, a 2. 2, a 3. 3 pontot)	Összes jelölés (esetszám)	Összes eset %	1. helyen jelölve (esetszám)	2. helyen jelölve (esetszám)	3. helyen jelölve (esetszám)	nincs adat (esetszám)
Ha gyermekem jól érezné magát bármilyen közösségben.	320	144	24%	70	36	38	54
Ha továbbtanulása biztosított lenne.	198	125	21%	8	57	60	73
Ha jól tudna kommunikálni a halló emberekkel.	178	94	16%	27	30	37	104
Ha gyermekem jól és sokat tanulna.	143	70	12%	29	15	26	128
Ha gyermekem a helyét a halló társadalomban találná meg.	125	60	10%	21	23	16	138
Ha családi kötődései megmaradnának.	96	53	9%	12	19	22	145
Ha anyagi karrierje sikeres lenne.	30	27	5%	1	1	25	171
Ha gyermekem a helyét siketek körében találná meg.	13	9	2%	0	4	5	189
Ha gyermekem fontos szerepet töltené be a siket közösségben.	10	7	1%	1	1	5	191
egyéb	14	8	1%	2	2	4	190
	össz.:	597	100%	-	-	-	-

4. diagram



Pedagógus kérdőív

Kérdőíves felmérés – pedagógusok részére

Siket gyermekek kétnyelvű oktatásának lehetőségei és korlátai c. kutatás



A kitöltés önkéntes!

Figyelem! A kérdőív célcsoportja kötött, a kitöltésre csak siket gyermekek oktatásával nem integrált keretek között foglalkozó pedagógus képzettségű, vagy pedagógus munkakörben foglalkoztatott munkatársakat kérünk fel!

Tisztelt Pedagógus!

A Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány Magyar Jelnyelvi Programirodája „2785. Alkalmazott kutatások” programja keretében a hallássérültek általános iskoláiba járó gyermekeket oktatók véleményét kívánja megismerni a kétnyelvű oktatásról.

Felmérésünket azért készítjük, hogy segítsük a siket és nagyothalló gyermekek jobb oktatását. Az utóbbi években nagyon sok új lehetőség és jó gyakorlat vált elérhetővé, nem csak a hallókészülékek terén, de az oktatás módszertanban is. E felmérésünkben a jelnyelv használatának lehetőségeit és azt vizsgáljuk, hogy milyen szerepe lehet a jelnyelvnek az oktatásban és – tágabban - az iskolában. A jelnyelv tágabb alkalmazásának előnyei és hátrányai is lehetnek a gyermek számára, amely nem csak az órai anyagok elsajátítására van hatással, hanem tágabb értelemben, a beilleszkedésre, identitásra, a halló társadalommal való kapcsolatokra, életesélyekre is. Ezért tartjuk nagyon fontosnak megtalálni a legjobb megoldást.

A kérdőív kitöltésére 20-25 perc szükséges, kérjük szánja rá ezt az időt! Támogatása fontos, ezzel mindannyiunk munkáját segíti. Ha a kérdőívhez véleményt, kiegészítést szeretne tenni, azt köszönettel vesszük, az utolsó pontban várjuk megjegyzéseit.

A kitöltés után kérjük, közvetlenül a koordinátornak,..... juttassa el, zárt borítékban a kitöltött ívet. A kutatásra rendelkezésünkre álló idő korlátozott, ezért a kitöltött íveket kérjük egy héten belül adja le. A kérdőív felvételének helye az Önök iskolája.

A kitöltés név nélkül történik.

Kérdések

1. Az Ön életkora? (Írja a pontozott helyre.)

... év

2. Neme (Karikázza be!)

Férfi – Nő

3. Jelenleg melyik intézményegységben dolgozik a legnagyobb részben? (Csak egyet jelöljön meg!)

- a. Óvoda
- b. Ált. isk. alsó tagozat és előkészítő osztályok
- c. Ált. isk. felső tagozat
- d. Szakiskola

4. Jelenleg milyen pedagógus munkát végez? (Többet is megjelölhet!)

- a. Gyógypedagógus (alsó tagozaton, illetve hatodik osztályig)
- b. Szaktanár, éspedig:.....
- c. Osztályfőnök (is)
- d. Délutános nevelő tanár

5. Korábban mely tanári munkát végezte már? (Többet is megjelölhet!)

- a. Gyógypedagógus
- b. Szaktanár, éspedig:.....
- c. Osztályfőnök (is)
- d. Délutános nevelő tanár
- e. Utazó tanár

6. A pedagógus pályán eltöltött évei száma:

(Írja a megfelelő értéket a cellába!)

7. Siketoktatásban eltöltött évei száma:

(Írja a megfelelő értéket a cellába!)

8. Jelölje meg az Önre illőt! (csak egyet jelölhet meg):

- a. Halló
- b. Nagyothalló
- c. Siket

9. Tud jelezni? (Csak egyet jelöljön meg!)

- a. Igen
- b. Nem, egyáltalán nem tudok jelezni >>>>>>>>> folytassa a 16/B. kérdésnél!

10. Hogyan ítéli meg jelnyelvi tudásának szintjét? Értékelje 1-től 7-ig? (Írja a választott értéket a cellába!)

(1 csak néhány kifejezést értek/használok, 7 - nagyon magas szinten tudom a jelnyelvet használni)

11. Használja a jelnyelvet?

- a. Igen
- b. Egyáltalán nem >>>>>>>>> folytassa a 16./B. kérdésnél!

12. Ha az előző kérdésben igennel válaszolt: Kérjük, jelölje meg, mire használja! (Többet is megjelölhet!)

- a. Siket ismerőseimmel találkozáskor.
- b. Szóbeli tananyag közvetítés kiegészítéseképpen.
- c. Szinte a tanítás fő nyelvének tekintem.
- d. Tanulókkal, tanórán kívül
- e. Egyéb, éspedig:

13. A tanári munkája miatt tanulta meg jelnyelvet, ill. jelelni? (Csak egyet jelöljön meg!)

- a. Igen, a tanári munkám miatt.
- b. Nem, mert anyanyelvem a jelnyelv.
- c. Nem, egyéb okból tanultam meg, éspedig:
.....

14. Melyik nyelv az otthonosabb Önnek? Ha választhat, Ön melyik módon kommunikál, melyiket használja legszívesebben? (Csak egyet jelöljön meg!)

- a. Jelnyelv
- b. Beszéd
- c. Írás
- d. Gesztusokkal kísért hangos beszéd
- e. Egyéb, éspedig:

15. A gyermekekkel az iskolai órákon hogyan kommunikál? (Csak egyet jelöljön meg!)

- a. Csak jeleléssel
- b. Csak beszéddel
- c. Mindkettővel, de döntően jelelve
- d. Mindkettővel, de döntően beszéddel
- e. Mindkettővel, egyenlően
- f. Beszéddel, de természetes gesztusokat is használok
- g. Egyéb:

16. Szünetekben, kötetlenebb időben hogyan zajlik a tanulókkal kommunikáció?

A. Milyen módon? (Csak egyet jelöljön meg!)

- a. Csak jeleléssel
- b. Csak beszéddel
- c. Mindkettővel, de döntően jelelve
- d. Mindkettővel, de döntően beszéddel
- e. Mindkettővel, egyenlően
- f. Beszéddel, de természetes gesztusokat is használok
- g. Egyéb:

B. Jól megérti –e a gyerekek közléseit? (Csak egyet jelöljön meg!)

- a. Többnyire igen
- b. Változó: kb. felerészben értem meg
- c. Többnyire nem

C. Megértik-e a gyerekek az Ön közléseit? (Csak egyet jelöljön meg!)

- a. Többnyire igen
- b. Változó: kb. felerészben értik meg
- c. Többnyire nem

17. Mi történik, ha elakad a kommunikáció? (Többet is megjelölhet!)

- a. Leírjuk
- b. Jeleljük
- c. Körülrással, szinonimával megismételjük
- d. Gesztusok segítségével elmagyarázzuk
- e. Példával, illusztrációval megmutatjuk
- f. Egy siket diák segítségével folytatjuk
- g. Siket tanár/nevelőtanár segítségét kérjük
- h. Egyéb, éspedig:

.....

18. Részt venne-e Ön jelnyelvi tanfolyamon? (Csak egyet jelöljön meg!)

- a. Igen, ha nehéz is időt szakítani, akkor is részt vennék
- b. Igen, de csak ha a közelben, könnyen elérhetően lenne rá módom,
- c. Nem
- d. Nem érzem szükségét, mert jól tudom a jelnyelvet

19. Segítené Önt, ha tovább képezné magát, fejlesztené jelnyelvi tudását? (Karikázza be!)

Igen – nem

Ha igen, fogalmazza meg röviden azt is, miben segítené!

.....

20. Kérjük, becsülje meg: az Ön által tanított gyermekek körében milyen arányban vannak a hallássérüléshez társuló problémát mutató gyerekek? (Írja a megfelelő értéket a cellába!)

%

Kérjük sorolja fel, milyen problémák fordulnak elő?

.....

21. Becsülhetően, a gyermekek szülei közül hány %-kal rendszeres a kapcsolattartás? (Írja a megfelelő értéket a cellába!)

%

22. Ha ráhatása lenne, milyen irányba változtatna, hogy hatékonyabbá tegye saját tanítási gyakorlatát? (Maximum négyet jelölhet meg!)

- a. Tanulásszervezési, tanulás-módszertani változtatásokat tennék, mely nem érinti az oktatás nyelvét.
- b. Homogénebb tanulói csoportokat hoznék létre.
- c. Egyes tanulók esetében megváltoztatnám az oktatás nyelvét, jelnyelvet használnék.
- d. Minden tanuló esetében megváltoztatnám az oktatás nyelvét, jelnyelvet használnék.
- e. Főképp egyéni fejlesztésre térnék át, a tanórák többségén szakítanék az osztálykerettel.
- f. Állandó asszisztenst alkalmaznék, akivel megosztanánk az oktatás-nevelési feladatokat.
- g. Egyéb:

23. Milyen irányba változtatna, ha hatékonyabbá szeretné tenni az oktatást? (Csak egyet jelöljön meg!)

- a. Nagyobb arányban oktatnám jelnyelven a tanulókat
- b. Kisebb arányban oktatnám jelnyelven a tanulókat
- c. Csak jelelve kellene oktatni
- d. Jelnyelv nélkül kellene oktatni
- e. Egyéb:

24. Kérjük, írja le röviden: mit tart ideálisnak az oktatás nyelve és módszere szempontjából?

.....
.....
.....
.....

25. Amennyiben vannak Ön szerint, akkor melyek a hallássérült gyerekek hatékonyabb oktatásának akadályai? Adja meg röviden a 3 legfontosabbnak tartott okot!

- 1.
- 2.
- 3.

26. Hallott-e már a kétnyelvű oktatási módszerről? (Karikázza be!)

Igen

Nem >>>>>> folytassa a 28.kérdésnél!

27. Honnan értesült az ilyen programok létezéséről? (Többet is megjelölhet!)

- a. Főiskolán

- b. Továbbképzésen
- c. Előadáson
- d. Magam olvastam róla
- e. Egyéb.....

28. Mit gondol a kétnyelvű oktatásról? (rövid, szöveges válaszok)

Felmérésünkben a kétnyelvű oktatás többféle lehetséges módszertana közül szándékosan nem emelünk ki egyet sem.

Több országban Európában és más kontinenseken az auditív-verbális módszer mellett a szülők olyan iskolákat is választhatnak, ahol kétnyelvű oktatás folyik, a tanításban a jelnyelvet és a hangzó nyelvet egyaránt használják. A kétnyelvű oktatásnak sok változata létezik. Közös jellemzőjük, hogy a jelnyelvet és a beszélt nyelvet is tanítják. A tananyagot többnyire elsősorban jelnyelven adják át a gyerekeknek, de az olvasásra és írásra mindenképpen nagy hangsúlyt fektetnek. Egyes változatok a beszédet is magas óraszámban tanítják, és a hallást is fejlesztik.

A. Ön szerint milyen előnyei lehetnek a kétnyelvű oktatásnak?
(rövid, szöveges válasz)

.....

B. Ön szerint milyen hátrányai lehetnek a kétnyelvű oktatásnak?
(rövid, szöveges válasz)

.....

29. Ön szerint milyen előnyei vannak a jelnyelvi oktatásnak?

.....

30. Ön szerint milyen hátrányai vannak a jelnyelvi oktatásnak?

.....

31. Ön szerint milyen előnyei vannak a hangos beszéd (auditív-verbális, jelenleg használt) oktatásnak?

.....

32. Ön szerint milyen hátrányai vannak a hangos beszéd (auditív-verbális, jelenleg használt) oktatásnak?

.....

33. Kockázatbecslés. Ön szerint mi jelentheti a legfontosabb akadályát a kétnyelvű oktatás esetleges megjelenésének a gyakorlatban? Jelölje meg a 3 legfontosabbat!

- a. Elegendő pénz hiánya a bevezetéshez.
- b. Fontos, intézménybeli belső csoport, vagy testület támogatását nem nyerné el. (pl.: iskolaszék, iskola menedzsment, tanári kar, szülők)
- c. Nem elégséges és kidolgozott a módszertan.

- d. A kétnyelvű oktatás módszertanának nem elégséges ismerete.
- e. Szakemberhiány
- f. Jelnyelvi tudás hiánya

34. Mennyire támogatnák az alábbi partner csoportok, testületek Ön szerint a kétnyelvű oktatást?

Hogyan értékeli 0-tól 7-ig? (Írja a választott értékeket a cellákba!)

(0 – nem támogatná, 1 minimálisan támogatná, 7 - nagyon erősen támogatná)

- iskolafenntartó
- iskolaszék
- iskola vezetősége
- nevelőtestület
- szülők
- gyerekek, tanulók
- egyéb fontos csoport:

.....

35. Ön szerint melyik módon férnek hozzá legjobban az Ön által tanított siket gyermekek az információhoz az oktatás során? (Csak egyet jelöljön meg!)

- a. Jelnyelvi úton
- b. Beszéd útján
- c. Írott úton
- d. A két nyelv igény szerinti használatával

36. Mit gondol az integrált oktatásról? (rövid, szöveges válaszok)

A felmérésünkben használt meghatározás, amelyről véleményét kérjük:

Integráltnak tekintjük: a halló gyermekekkel együtt, egy osztályban történő oktatás-nevelést, amelynek legfontosabb törekvése a hangos beszéd jó szintű elsajátítása és a többi gyermek húzóereje, valamint az oktatás helyben, lakóhelyen történő biztosítása. Rendszeres, igény szerinti gyógypedagógiai segítségnyújtás biztosított ingyen a hallássérült gyermek számára.

A. Az integrált oktatás előnyei:

.....

B. Az integrált oktatás hátrányai:

.....

37. Mi az, amivel elégedett a gyermekek oktatásában, iskolai körülményeiben, az Ön iskolájában?

Tegyen X jelet, soronként egy cellába!

	Nagyon meg vagyok elégedve ezzel	Elégedett vagyok ezzel	Elégedetlen vagyok ezzel
Gyermekekkel való bánásmód az iskolában			
Gyermekek személyiségfejlesztése/fejlődése			
Gyermekek fejlődése a tantárgyakban			
Gyermekek szociális fejlődése, társkapcsolatai			
Gyermekek közérzete, hangulata			
Gyermekek iskolai életkörülményei			
Az iskola szerepe a gyermekek életlehetőségeiben			
Az iskola szerepe a társadalmi beilleszkedés segítésében			
A közösségi élet az iskolában			
Egyéb:			

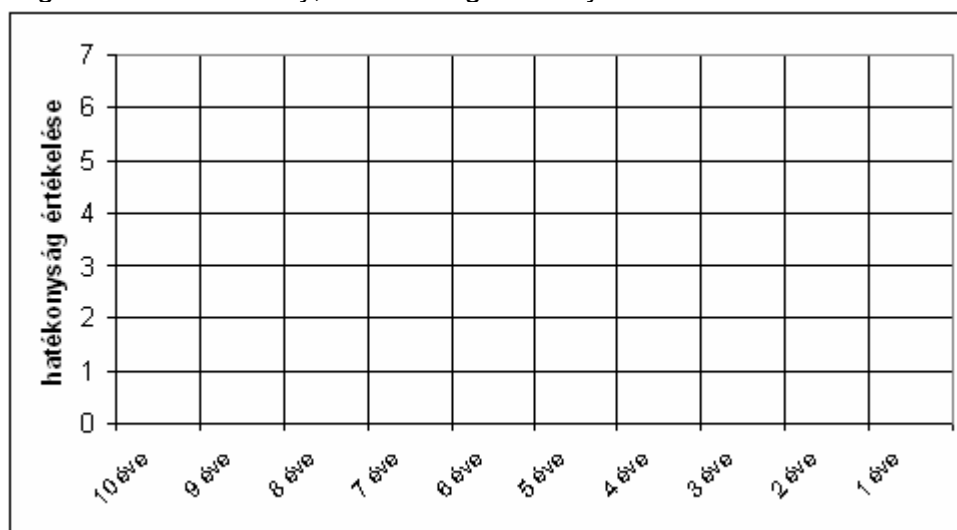
38. Hogyan ítéli meg munkája hatékonyságát? Hatékonyak azok a módszerek, eszközök, amelyekkel dolgozik? Hogyan értékeli 1-től 7-ig? (Írja a választott értéket a cellába!)

(1 nem nagyon hatékony, éppen csak elfogadhatóan, 7 – a lehető leghatékonyabb, nagyon magas szinten hatékony)

39. Változott –e munkája hatékonysága az elmúlt 10 évben? Rajzolja be a rácshálóba az alakulását!

1 - nem nagyon hatékony, éppen csak elfogadhatóan,

7 - nagyon magas szinten hatékony, a lehető leghatékonyabb



40. Amennyiben változott munkája hatékonysága akár pozitív, akár negatív irányban, véleménye szerint mi befolyásolja legjobban a hatékonyság változását az Ön által tanított gyermekek esetében? Jelölje meg a 3 legfontosabbat!

- a. Az alkalmazott módszerek
- b. A gyakorlat
- c. Az iskola anyagi lehetőségei
- d. A nevelő testület együttműködése
- e. A gyerekek összetétele
- f. A gyerekek képességei és hozzáállása
- g. A gyerekekre fordított idő
- h. A szülői ház hatásai
- i. A társadalmi változások
- j. Egyéb.....

41. Vezettek be új oktatási módszert az iskolájában az elmúlt 3 évben? (Karikázza be!)

Igen – nem

Ha nem >>>>>>>>> folytassa a 43. kérdésnél!

42. (Ha az előző kérdésnél igennel válaszolt, akkor töltsé ki ezt a kérdést.)
Nevezze meg és röviden adja meg a bevezetett új módszer(ek) lényegi elemeit (célja, alapvető módszere, eszközei, alkalmazási területe)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

43. Végeztek-e valamilyen (nem csak kérdőívesre gondolva) felmérést a hallássérült gyerekekkel kapcsolatban az iskolájában az elmúlt 3 évben? (Karikázza be!)

Igen – nem

Ha igen, kérjük, adja meg a címét/címeiket, illetve ha a cím nem utal a tartalomra, akkor kérjük, a témát is írja le:

.....
.....
.....
.....

44. Az iskolájában a hallássérült gyermekek oktatás/nevelésére létrehozott szakmai munkaközösségek mennyire aktívak? Hogyan értékeli 1-től 7-ig? Kérjük, arról nyilatkozzon, amelynek Ön is tagja. Ha nem tagja egynek sem, húzza át a kérdést.

(1 a minimálisan szükséges mértékben, 7 - nagyon magas szinten)

45. Kérjük, adja meg a munkaközösség céljait és tartalmát:

.....
.....

.....
.....

46. Kiegészítés, vagy megjegyzés a kérdőívhez (ha van):

.....
.....
.....
.....

Köszönjük az együttműködést!

Siket gyermekek kétnyelvű oktatásának lehetőségei és korlátai c. kutatás
Kérdőíves felmérés –szülők részére



A kitöltés önkéntes!

Tisztelt Szülők!

A Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány Magyar Jelnyelvi Programirodája „**2785. Alkalmazott kutatások**” programja keretében a hallássérültek általános iskoláiba járó gyermekek szüleinek véleményét kívánja megismerni a kétnyelvű oktatásról.

Felmérésünk célja a siket gyermekek jobb oktatásának segítése. Az utóbbi években nagyon sok új lehetőség és jó gyakorlat vált elérhetővé, nemcsak a hallókészülékek terén, de az oktatásban is. Felmérésünkben a jelnyelv használatának lehetőségeit vizsgáljuk, és azt, hogy milyen szerepe lehet a jelnyelvnek az oktatásban. A jelnyelv tágabb alkalmazásának előnyei és hátrányai is lehetnek a gyermek számára. Ezért nagyon fontos megtalálni a legjobb megoldást. Az egyik alkalmazási lehetőség a kétnyelvű oktatás. A kétnyelvű oktatásnak sok változata létezik. Közös jellemzőjük, hogy a jelnyelvet és a beszélt nyelvet is tanítják. A tananyagot többnyire elsősorban jelnyelven adják át a gyerekeknek, de az olvasásra és írásra mindenképpen nagy hangsúlyt fektetnek. Egyes változatok a beszédet is magas óraszámban tanítják, és a hallást is fejlesztik.

Kérjük, véleményével járuljon hozzá, felmérésünkhöz, s válaszoljon az alábbi kérdésekre!

A kérdőív kitöltésére 20-25 perc szükséges, kérjük szánja rá ezt az időt.

A kérdőív kitöltése név nélkül történik, nem kell felírnia a nevét.

Kérjük, a kérdőívet csak az egyik szülő/nevelő töltsse ki. Ha a kérdőívhez véleményt, kiegészítést szeretne tenni, azt köszönettel vesszük, az utolsó pontban várjuk megjegyzéseit.

A kitöltött ívet juttassa el közvetlenül a felmérésben segítségként felkért koordinátor,..... számára, az Ön gyermekének iskolájába, lehetőség szerint néhány napon belül, zárt borítékban.

A kérdőív második felében 2 gyermek adataihoz két azonos kérdéssort talál. Ha egy hallássérült gyermeke van, a 2. gyermekre szánt kérdéssort hagyja üresen. Ha kettőnél több hallássérült gyermeke van, úgy kérjük, másolja le a gyermekekről szóló részt további példányban, s csatolja a kitöltött ívhez!

A kérdőív jelnyelvi változata a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány honlapján (www.fszk.hu) megtekinthető, valamint elektronikus formában is elolvasható a honlapon.

I. rész: Általános kérdések

1. Az Ön életkora? (Írja a pontozott helyre.)

. . . év

2. Neme (Karikázza be!)

Férfi – Nő

3. Jelölje meg az Önre jellemző tulajdonságot!
(Csak egyet jelölhet meg!)

- a. Halló >>>>>>>>> folytassa a 8. kérdéssel!
- b. Nagyothalló
- c. Siket

4. Használ Ön hallókészüléket? Ha igen, hogyan, mikor használja?
(Csak egyet jelöljön meg!)

- a. Soha. >>>>>>>>> folytassa a 8. kérdéssel!
- b. Ritkán.
- c. Naponta, de nem állandóan.
- d. Folyamatosan.

5. A gyermeke kedvéért kezdte el a hallókészülékét használni? (Karikázza be!)

Igen – Nem

6. Amennyiben használja, miben segíti Önt a hallókészülék? (Többet is megjelölhet!)

- a. Hallom a beszédet vele.
- b. A beszédértéshez ad támpontokat.
- c. Zajokat, zörejeket hallok a segítségével.
- d. A nevemet megértem a segítségével.
- e. Jobban tudok tájékozódni.

7. Hány éves korában kapott Ön hallókészüléket? (Írja a pontozott helyre.)

. . . évesen

8. Gyermekei (Ha több gyermeke van, gyermekenként külön sorban adja meg az adatokat!)

Gyermek életkora (év)	Neme	Ha iskolás: iskolája típusa? <i>*választhatók: a táblázat alatt!</i>	Általános iskola - középiskola	halló	nagyothalló	siket	Küzd-e gyermeke társult problémával? Nevezze meg a problémát!

* A 3. oszlophoz az iskoláztatás típusok:

16. Segítené Önt, ha tovább képezné magát, fejlesztené jelnyelvi tudását? (Karikázza be!)

Igen – Nem

Ha igen, kérjük, fogalmazza meg röviden, miben segítené!

.....
.....

17. Honnan kapott útmutatást azzal kapcsolatban, hogyan foglalkozzon hallássérült gyermekével?

(Többet is megjelölhet!)

- a. Ismerősöktől hallottam fontos dolgokat.
- b. Siket ismerősöktől, közösségből kaptam segítséget.
- c. Szakemberrel beszéltem, mégpedig: (jelölje meg!)
 - i. Audiológus
 - ii. Fülész
 - iii. Gyógypedagógus
 - iv. Jelnyelvi tolmács
 - v. Védőnő
 - vi. Gyermekorvos
- d. A sajtóból kaptam információt.
- e. Szakkönyvekben olvastam utána.
- f. TV- rádió útján jutottak el hozzám információk.
- g. Egyéb:

18. Az intézményes nevelésen kívül (óvoda, iskola), igénybe vették-e szakember, szakszolgálat segítségét? (Csak egyet jelöljön meg!)

- a. Rendszeresen, gyakran.
- b. Nem rendszeresen, de gyakran.
- c. Szükség szerint, alkalmanként.
- d. Egy-két esetben történt.
- e. Nem vettük fel a kapcsolatot speciális szakemberrel, szakszolgálattal.
>>>>>> lépjen a 20. kérdésre tovább.

19. Milyen szakember, milyen szakszolgálat segítségét vették igénybe? (Többet is megjelölhet!)

- a. Audiológus
- b. Fül-orr-gégész
- c. Gyógypedagógus
- d. Jelnyelvi tolmács
- e. Védőnő
- f. Gyermekorvos
- g. Egyéb:

20. Mit szeretne leginkább?

(A három legfontosabb szempontot tegye sorrendbe számozással! Írja a vonalra a számokat.)

- Ha gyermekem jól és sokat tanulna.
- Ha gyermekem jól érezné magát bármilyen közösségben.
- Ha gyermekem a helyét siketek körében találná meg.
- Ha gyermekem a helyét a halló társadalomban találná meg.
- Ha továbbtanulása biztosított lenne.
- Ha anyagi szempontból sikeres lenne.
- Ha családi kötődései megmaradnának.
- Ha jól tudna kommunikálni a halló emberekkel.
- Ha gyermekem fontos szerepet töltsen be a siket közösségben.
- egyéb, éspedig:

21. Ha most választana iskolát, vagy iskolát váltana gyermekével, milyen szempontok szerint döntene?

(A három legfontosabb szempontot állítsa fontossági sorrendbe számozással! Írja a vonalra a számokat.)

(Fontos szempontok)

- Közlekedéssel könnyen elérhető.
- Gyermekek siket közösséget találjon.
- Integrált iskola legyen.
- Az iskola oktatási szempontból „erős iskola” legyen.
- A gyermekekkel való bánásmódot tudakolnám meg.
- Megnézném, milyen lesz az osztály tanítója/osztályfőnöke.
- Vannak-e szakkörök, kiegészítő foglalkozások.
- Van-e napközi (nem tudok érte menni korán).
- A testvérével egy iskolába járjon.
- Ismerős tanárokhoz kerüljön.
- Jelelésre van-e lehetősége a közösségben.
- Jelnyelven is tudjon segíteni a tanár.
- Jelnyelven oktassák mindig, amikor csak lehet.
- Egyebek mellett jelnyelven is oktassák.
- Jól megtanuljon beszélni.
- Legyen kapcsolata halló gyerekekkel is.
- Egyéb szempontok:

22. Mit gondol a kétnyelvű oktatásról? (rövid, szöveges válaszok)

Felmérésünkben a kétnyelvű oktatás többféle lehetséges módszertana közül szándékosan nem emelünk ki egyet sem.

Több országban, Európában és más kontinenseken az auditív-verbális módszer (hallásra alapozott hangos beszédoktatás) mellett a szülők olyan iskolákat is választhatnak, ahol kétnyelvű oktatás folyik, a tanításban a jelnyelvet és a hangzó nyelvet egyaránt használják. A kétnyelvű oktatásnak sok változata létezik. Közös jellemzőjük, hogy a jelnyelvet és a beszélt nyelvet is tanítják. A tananyagot többnyire elsősorban jelnyelven adják át a gyerekeknek, de az olvasásra és írásra mindenképpen nagy hangsúlyt fektetnek. Egyes változatok a beszédet is magas óraszámban tanítják, és a hallást is fejlesztik.

A. Ön szerint milyen előnyei lehetnek a kétnyelvű oktatásnak?
(rövid, szöveges válasz)

.....
.....

B. Ön szerint milyen hátrányai lehetnek a kétnyelvű oktatásnak?
(rövid, szöveges válasz)

.....
.....

23. Mit gondol az integrált oktatásról? (rövid, szöveges válaszok)

A felmérésünkben használt meghatározás, amelyről véleményét kérjük:

Integráltnak tekintjük: a halló gyermekekkel együtt, egy osztályban történő oktatás-nevelést, amelynek legfontosabb törekvése a hangos beszéd jó szintű elsajátítása és a többi gyermek húzóereje, valamint az oktatás helyben, lakóhelyen történő biztosítása. Rendszeres, igény szerinti gyógypedagógiai segítségnyújtás biztosított ingyen a hallássérült gyermek számára.

A. Az integrált oktatás előnyei:

.....
.....

B. Az integrált oktatás hátrányai:

.....
.....

24. Kiegészítés az eddigiekhez, megjegyzés:

.....
.....
.....
.....

II. rész: Hallássérült gyermekekre vonatkozó kérdések:

A továbbiakban:

A hallássérült gyermekekre kialakított kérdéssor következik. 2 gyermekre van lehetőség kitölteni. Ha ennél kevesebb hallássérült gyermeket nevel, a második gyermekre vonatkozó részt kérjük, hagyja üresen. Ha kettőnél több hallássérült gyermeket nevel, kérjük másolja le a gyermekekről szóló részt további példányban, s csatolja a kitöltött ívhez.

Első gyermek esetében:

1. Mikor diagnosztizálták gyermeke hallássérülését? (Kérjük, számmal adja meg!)
 . . . éves korában (Írhat tört számot is!)
2. Járt-e korai fejlesztésre gyermeke? (Kérjük, húzza alá a megfelelő választ! Ha járt, adja meg számmal azt is, hogy mikortól!)
 - a. Nem járt
 - b. Járt, éspedig: . . . éves korától (Írhat tört számot is!)
3. Gyermeke tud jelnyelvet használni?
 - a. Igen
 - b. Egyáltalán nem >>>>>>>>> folytassa a 13. kérdésnél!
4. Kitől tanult meg jelezni a gyermeke? (Többet is megjelölhet!)
 - a. Otthon a szülőktől
 - b. A nagyobbik testvérétől
 - c. Az iskolai diáktársaitól
 - d. Egy rokontól
 - e. Egyéb:.....
5. Hány évesen tanult meg gyermeke jelezni? (Kérjük, számmal adja meg)
 . . . éves korában (Írhat tört számot is!)

6. Mi a véleménye, mi jellemző gyermekére? (Oszloponként csak egyet jelöljön meg „X” jellel!)

	Szüleivel	Halló társaival	Hallássérült társaival	Testvéreivel
Jeleléssel tudja inkább kifejezni magát, gondolatait, hangulatait, érzéseit.				
Szóban tudja inkább kifejezni magát, gondolatait, hangulatait, érzéseit.				
Írásban tudja inkább kifejezni magát, gondolatait, hangulatait, érzéseit.				
Egyformán tudja kifejezni magát jelnyelven és hangos beszéddel.				

7. Mit gondol, gyermeke hogyan jelel? Adja meg a „fokát” 1-től 7-ig!

(1- csak néhány kifejezést ért/használ 7 - nagyon magas szinten tudja a jelnyelvet használni)

8. Hatékonyabbnak érzi-e a kommunikációt, ha gyermekével jelnyelven fejezi ki magát? (Karikázza be!)

Igen – nem

9. Könnyebb-e az Ön számára a jelnyelvi kommunikáció gyermekével? (Karikázza be!)

Igen - nem

10. Könnyebb-e a gyermek számára a jelnyelvi kommunikáció? (Karikázza be!)

Igen – nem

11. Ha olyan társakkal kommunikál, akikkel megválaszthatja a kommunikáció nyelvét, gyermeke melyiket használja otthonosabban, szívesebben? (Csak egyet jelöljön meg!)

- Jelnyelv
- Beszéd
- Írás
- Gesztusokkal kísért hangos beszéd.

12. Gyermekeivel otthonában milyen módon kommunikál? (Csak egyet jelöljön meg!)

- Csak jeleléssel
- Csak beszéddel
- Mindkettővel, de döntően jelelve
- Mindkettővel, de döntően beszéddel
- Mindkettővel, egyenlően
- Egyéb:

f. Teljes egészében jejelve tanítják.

20. Ha gyermeke esetében lehetőség nyílna, a fentiekből melyik szintet választaná? (Az előző kérdés válaszai közül az itt megfelelőnek a betűjelét írja a négyzetbe.)

Miért? (rövid, szöveges válasz)

.....
.....
.....

21. Önök szerint melyik módon fér hozzá jobban gyermekük az információhoz az oktatás során? (Csak egyet jelöljön meg!)

- a. Jelnyelvi változat útján.
- b. Hangos beszéd útján.

22. Kiegészítés, megjegyzés:

.....
.....
.....
.....

Ha két vagy több hallássérült gyermeke van, kérjük, folytassa a következő oldalakon!

Ha egy gyermekről töltött ki lapot, úgy megköszönjük az együttműködését!

Második gyermek esetében:

1. Mikor diagnosztizálták gyermeke hallássérülését? (Kérjük, számmal adja meg!)

. . . éves korában (Írhat tört számot is!)

2. Járt-e korai fejlesztésre gyermeke? (Kérjük, húzza alá a megfelelő választ! Ha járt, adja meg számmal azt is, hogy mikortól!)

a. Nem járt

b. Járt, éspedig: . . . éves korától (Írhat tört számot is!)

3. Gyermeke tud jelnyelvet használni?

a. Igen

b. Egyáltalán nem >>>>>>>>> folytassa a 13. kérdésnél!

4. Kitől tanult meg jelelni a gyermeke? (Többet is megjelölhet!)

a. Otthon a szülőktől

b. A nagyobbik testvérétől

c. Az iskolai diáktársaitól

d. Egy rokontól

e. Egyéb:.....

5. Hány évesen tanult meg gyermeke jelelni? (Kérjük, számmal adja meg)

. . . éves korában (Írhat tört számot is!)

6. Mi a véleménye, mi jellemző gyermekére? (Oszloponként csak egyet jelöljön meg „X” jellel!)

	Szüleivel	Halló társaival	Hallássérült társaival	Testvéreivel
Jeleléssel tudja inkább kifejezni magát, gondolatait, hangulatait, érzéseit.				
Szóban tudja inkább kifejezni magát, gondolatait, hangulatait, érzéseit.				
Írásban tudja inkább kifejezni magát, gondolatait, hangulatait, érzéseit.				
Egyformán tudja kifejezni magát jelnyelven és hangos beszéddel.				

7. Mit gondol, gyermeke hogyan jelel? Adja meg a „fokát”1-től 7-ig!

(1- csak néhány kifejezést ért/használ 7 - nagyon magas szinten tudja a jelnyelvet használni)

8. Hatékonyabbnak érzi-e a kommunikációt, ha gyermekével jelnyelven fejezi ki magát? (Karikázza be!)

Igen – nem

9. Könnyebb-e az Ön számára a jelnyelvi kommunikáció gyermekével? (Karikázza be!)

Igen - nem

10. Könnyebb-e a gyermek számára a jelnyelvi kommunikáció? (Karikázza be!)

Igen – nem

11. Ha olyan társakkal kommunikál, akikkel megválaszthatja a kommunikáció nyelvét, gyermeke melyiket használja otthonosabban, szívesebben? (Csak egyet jelöljön meg!)

- a. Jelnyelv
- b. Beszéd
- c. Írás
- d. Gesztusokkal kísért hangos beszéd.

12. Gyermekeivel otthonában milyen módon kommunikál? (Csak egyet jelöljön meg!)

- a. Csak jeleléssel
- b. Csak beszéddel
- c. Mindkettővel, de döntően jelelve
- d. Mindkettővel, de döntően beszéddel
- e. Mindkettővel, egyenlően
- f. Egyéb:

13. Mi történik, ha elakad a kommunikáció?

- a. Írnak
- b. Jelelnek
- c. Gesztusokkal kommunikálnak
- d. Egyéb:

14. Hogyan segítenek a gyermeknek a leckében vagy más iskolai feladatban? (Többet is megjelölhet!)

- a. Írnak
- b. Jelelnek
- c. Beszéddel és gesztusokkal kommunikálnak
- d. Példával, képen megmutatják
- e. Egyéb:

21. Önök szerint melyik módon fér hozzá jobban gyermekük az információhoz az oktatás során? (Csak egyet jelöljön meg!)

- a. Jelnyelvi változat útján.
- b. Hangos beszéd útján.

22. Kiegészítés, megjegyzés:

.....

.....

.....

.....

Köszönjük az együttműködést!